

บทที่ 4

ความสัมพันธ์ของวจนลีลากับเนื้อหาของรายการ โลกสลัปส์

ในบทนี้ผู้วิจัยจะได้วิเคราะห์การใช้วจนลีลาในบทสารคดีโทรทัศน์ โลกสลัปส์ ในด้านระบบคำ ระบบไวยากรณ์ ระบบอรรถศาสตร์ และบริบทและสัมพันธ์ภาพ พร้อมกับศึกษาความสัมพันธ์ของวจนลีลาที่วิเคราะห์นี้กับเนื้อหาของรายการที่ได้กล่าวไว้ในบทที่ 3

วจนลีลาในบทสารคดีโลกสลัปส์

1. คำ

ดังได้กล่าวแล้วว่าบทสารคดี โลกสลัปส์ ไม่ได้มุ่งแต่เพียงการให้ข้อเท็จจริง แต่เห็นชัดว่ามีจุดประสงค์โน้มน้าวใจผู้รับสารให้ตระหนักในปัญหาและคุณค่าบางประการ ต่อไปนี้จะได้ศึกษาว่า การใช้คำมูล คำซ้อน และคำสมาสและประสม เป็นปัจจัยสนองจุดประสงค์ของการสื่อสารได้เพียงใด

1.1 คำมูล

คำมูลที่ปรากฏในบทสารคดี โลกสลัปส์ แม้จะดูไม่เด่นนักเมื่อเทียบกับคำซ้อนและคำประสม แต่ผู้ส่งสารก็สามารถใช้คำมูลที่สร้างผลสัมฤทธิ์ในการสื่อสาร ในบริบทที่ต้องการความกระชับได้เป็นอย่างดี ในที่นี้ผู้วิจัยจะวิเคราะห์คำมูลที่ใช้เป็นคำนาม คำกริยา และคำบุพบทในบริบทที่จำแนกได้ดังนี้

1.1.1 บทบรรยาย

บทสารคดีบางตอนเลือกใช้คำมูลที่ไม่ค่อยนิยมใช้ตามปกติ ดังเช่น

- แทนการ **ขับ** เพลงคือร้องโต้ตอบกันตั้งแต่ก่อน เทปคาสเซ็ทกำลังมีบทบาทในกลุ่มหนุ่มสาวชาวไต้หวันในวันนี้ (ชุดสิบสองปีนนา ตอนที่ 2)

ในปัจจุบัน “ขับ” เป็นคำกริยาที่นิยมใช้เป็นส่วนหนึ่งของคำประสมว่า “ขับร้อง” ซึ่งอาจจัดเป็นคำซ้อนประเภทพ้องความหมายได้ด้วย เมื่อใช้ขับเพียงคำเดียวนอกจากจะทำให้ประโยคมีความกระชับขึ้นแล้วยังสามารถสื่อความหมายเก่าแก่ของวัฒนธรรมดั้งเดิมของ

ชาวไทยเหนือที่เชื่อมโยงได้กับยุคสุโขทัยเป็นอย่างน้อย ดังข้อความในศิลาจารึกหลักที่ 1 ว่า “ไป
 สูดัญตติกฐินถึงอรัญญิกพูนเมื่อจักเข้ามาเวียงเวียงกัน แต่อรัญญิกพูนทำหัวลานดำบางค้ำกลงด้วย
 เสียงพาทย์เสียงพิณเสียงเลื่อนเสียงขับ ใครจักมักเล่นเล่น ใครจักมักหัวหัว ใครจักมักเลื่อนเลื่อน”
 (กรมศิลปากร, 2526 :13)

ในบทเดียวกันนี้ยังมีคำมูลที่นิยมใช้กันมาแต่อดีตคือ

- ...พญามังรายมหาราชเองก็ทรงมีสายเลือดไตลื้อ ด้วยทรงเป็นหลานตาของ
 เจ้าแสนหวีฟ้าแห่งสิบสองปันนาพระองค์หนึ่ง ด้วยเหตุนี้จึงรุ่งกับเชียงใหม่ใน
 อดีต จึงมีความสัมพันธ์ **ฉัน** บ้านพี่เมืองน้องของกันและกันอย่างแนบแน่น(ชุด
 “สิบสองปันนา” ตอนที่ 2)

“ฉัน” เป็นคำเชื่อมที่นำมาใช้ได้สอดคล้องกับเนื้อหาทางประวัติศาสตร์ เป็นคำเก่าที่มัก
 ไม่ปรากฏทั่วไป ทำให้ผู้รับรู้สึกถึงบรรยากาศเก่าแก่ได้มากกว่าที่จะใช้คำว่า “อย่าง” “เหมือน”
 “ดั่งเช่น” หรือ “เหมือนเป็น” ซึ่งดูธรรมดาเกินไป ทั้งยังเป็นคำมูลพยางค์เดียวที่มีเสียงคล้องจอง
 กับคำว่า “ความสัมพันธ์” ได้เป็นอย่างดี

สารคดีบางตอนยังมีคำมูลจากภาษาถิ่นเหนืออีกด้วยดังนี้

- พ่อเฒ่าเหม่กะ สุขสำราญ เป็นหัวเรี่ยวหัวแรงสำคัญในการทำจองพารา
 ปราสาทจำลองสำหรับใช้บูชาและเป็นที่พักของพระพุทธรูปเจ้าระหว่างเทศกาล
 ออกพรรษา

กว่าจะมีฝีมือลายมือเป็นที่ยอมรับให้เป็น **สล่า** หรือนายช่าง พ่อเฒ่ารวมทั้ง
 นายช่างคนอื่น ๆ ได้ฝึกฝนงานช่างแขนงต่าง ๆ มาตั้งแต่ยังเป็นสามเณร (ชุด
 “ไทยใหญ่” ตอน “วิถีไทย”)

คำว่า “สล่า” เป็นภาษาถิ่นไทยเหนือหมายถึงนายช่าง ผู้เขียนบทอธิบายความหมายของ
 คำนี้ในภาษามาตรฐานเพื่อให้คนถิ่นอื่นเข้าใจแต่ที่ไม่ได้ใช้คำว่านายช่างตามลำพังน่าจะแสดง
 ว่า “สล่า” เป็นคำที่กินความลึกซึ้งซึ่งหมายถึง ผู้มีสถานะสูงเทียบเท่ากับผู้สร้างงานศิลปะในความคิด
 ของคนปัจจุบันและมีฝีมือขึ้นชื่อในงานช่างด้านแกะสลักเป็นพิเศษ คำว่า “สล่า” จึงชวนให้ระลึก

ถึงฝีมือลายมือของช่างกลุ่มหนึ่งที่สืบทอดขนบประเพณีอันงดงามของตนมาอย่างเหนียวแน่นสารคดีบางตอนมีคำมูลที่เป็นคำกริยาอธิบายประวัติการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างเข้าใจเช่น

- เมื่อสมบูรณ์สุข นิยมสิริ หรือเปี้ยก โปสเตอร์ ช่างเขียนใบปิดภาพยนตร์ในขณะนั้น กับชวนไชย เศรษฐีสุธีตัดสินใจร่วมกันสร้างภาพยนตร์ 34 มิลลิเมตร เรื่อง “โทน” ณ วันนั้นทั้งคู่ก็ได้ทำการปฏิบัติ **พลิก** โฉมหน้าวงการภาพยนตร์ไทยไปในทันที...การใช้หมวกล้องแปลก ๆ และเทคนิคการตัดต่อรูปแบบใหม่ซึ่งทันสมัยที่สุดในยุคนั้น ทำให้โทน ลึกแนวไปจากภาพยนตร์เรื่องอื่น ๆ (ชุด “หนังไทย” ตอน “ภาพสะท้อนสังคม”)

“พลิก” เป็นคำที่แสดงภาพให้เห็นเป็นรูปธรรมชัดเจนว่า ภาพยนตร์เรื่อง “โทน” เป็นหลักฐานของความเปลี่ยนแปลงอันเนื่องมาจากการกระทำของ สมบูรณ์สุข นิยมสิริ และชวนไชย เศรษฐีสุธี เหมือนกับจับวงการภาพยนตร์มาพลิกจากด้านหนึ่งเป็นอีกด้านหนึ่ง “พลิก” ให้ภาพและน้ำหนักได้ชัดเจนกว่า “เปลี่ยนแปลง” ทั้งเมื่อนำมาใช้กับคำว่า “โฉมหน้า” ก็ยังแสดงการเปลี่ยนแปลงที่สะดุดตาเพราะ “โฉมหน้า” เป็นสำนวนเปรียบเทียบกับส่วนที่เด่นที่สุดของร่างกาย

ในบทสารคดีชุด “กล้วยไม้ไทย” ตอน “บุปผชาติแห่งชีวิต” มีคำบรรยายว่า

- การปลูกเลี้ยงกล้วยไม้ในช่วงเวลานั้นยังจำกัดอยู่ในวงแคบและถือเป็นเคล็ดลับเฉพาะตนของชนชั้นสูงและผู้มีเงินเท่านั้น ...นี่คือตำราเล่นกล้วยไม้เล่มแรกที่**ปลูก**ความตื่นตัวให้วงการกล้วยไม้เมืองไทย สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์ กรมพระนครสวรรค์วรพินิจ ทรงเรียบเรียงขึ้นจากตำราต่างประเทศ (ชุด “กล้วยไม้ไทย” ตอน “บุปผชาติแห่งชีวิต”)

จะเห็นว่า “ปลูก” ในที่นี้สื่อความหมายให้เห็นกริยาของการกระตุ้น หรือการเร่งให้ตื่นตัวหลังจากที่เฉยเมยมานาน คล้ายกับการปลูกคนที่กำลังหลับให้ตื่นขึ้นมา กล่าวได้ว่าเป็นอีกคำหนึ่งที่สร้างภาพความคิดให้เห็นชัดเจน

1.1.2 บทพรรณนา

คำมูลเด่นในบทพรรณนามักปรากฏในรูปของคำกริยาและคำขยายกริยา ซึ่งเมื่อนำมาใช้แล้วช่วยกระตุ้นให้เกิดความรู้สึกและนึกเห็นเป็นภาพ ดังเช่นในบทสารคดีชุด “แม่น้ำเจ้าพระยา” ตอน “ขุนปึงสุดแดนสยาม” ที่ว่า “**ภูสูงเสียดฟ้า** คารดาชอยู่บนผืนแผ่นดินล้านนาเชียงใหม่” วลี

“สูงเสียดฟ้า” ประกอบด้วยคำมูล 3 คำ ซึ่งชวนให้จินตนาการภาพของภูเขาที่มียอดพุ่งขึ้นสู่อากาศ เหมือนจะสัมผัสเสียดฟ้าได้ ความสูงของยอดเขาดังกล่าวราวกับจะอยู่ในระดับเดียวกับท้องฟ้าเบื้องบน

นอกจากนี้ยังมีการใช้คำมูลดังตัวอย่างต่อไปนี้

- การร้องรำทำเพลงเป็นชีวิตจิตใจของพวกเขา บทเพลงร่ำมะนาเป็นภาษามาลย์ผสมจังหวะของดนตรี มีลักษณะเร่ร่อนระแทกกระทั้น เปรียบตั้งวิถีชีวิตยามต้องต่อสู้กับกระแสคลื่นลมที่**โหมแรง** (ชุด “ชาวเล” ตอน “อุรึกลาไวยคนของทะเล”)

การพรรณนาเปรียบเทียบจังหวะดนตรีของพวกเขาที่อุรึกลาไวยกับวิถีชีวิตยามต่อสู้กับคลื่นลมของพวกเขาให้ภาพเด่นด้วยคำว่า “โหม”, “แรง” ที่เป็นภาพแสดงของอนุประโยค บอกลักษณะกระแสคลื่นลม อันเปรียบได้กับอุปสรรคของชีวิต

“โหม” แสดงอาการของคลื่นลมที่เคลื่อนที่เข้ามาปะทะอย่างหนัก “แรง” เป็นคำขยายกริยา ช่วยย้ำความรู้สึกว่าคลื่นลมในท้องทะเลกระหน่ำอย่างรุนแรง ความแรงของคลื่นและลมนี้แสดงความยากลำบากในชีวิตของชาวเลว่าต้องต่อสู้กับธรรมชาติอย่างอดทน

- คิน**เพ็ญ**เดือนสิบเอ็ด แสงไฟจากก้านไม้สนนับร้อยๆ มัด**สร้าง**ความสว่างไสวไปทั้งหมู่บ้านต่อแพ หมู่บ้านชาวไทยใหญ่ในอำเภอขุนยวมจังหวัดแม่ฮ่องสอน ราวกับจะจำลองที่นี่ให้เป็นสังกัสนคร เมื่อครั้งเฉลิมฉลองต้อนรับเสด็จพระสัมมาสัมโพธิญาณเสด็จนิวัตโลกมนุษย์ภายหลังจาก**โปรด**พุทธมารดาบนสวรรค์ ชั้นดาวดึงส์ (ชุด “ไทยใหญ่” ตอน “วิถีไทย”)

จะเห็นได้ว่า “เพ็ญ” เป็นคำมูลพยางค์เดียวปรากฏตั้งแต่โบราณจนถึงปัจจุบันทำหน้าที่บอกปรากฏการณ์พระจันทร์เต็มดวงได้อย่างสั้นกระชับ และมีนัยบ่งบอกความงามมากกว่าคำว่าพระจันทร์เต็มดวง

ความยิ่งใหญ่ของหน่วยประธานคือ “แสงไฟจากก้านไม้สนนับร้อยๆมัด” บ่งชี้ด้วยคำกริยากรรม “สร้าง” หมายถึง ก่อให้เกิด ตามด้วยกรรม “ความสว่างไสว” สอดรับกับการเฉลิมฉลองงานบุญเนื่องในเทศกาลออกพรรษา เมื่อเทียบกับวลีว่า “ทำให้เกิด” หรือ “ก่อให้เกิด” จะ

เห็นว่า “สร้าง” มีความกระชับกว่าและยังมีเสียงคล้องจองกับคำนามที่เป็นกรรมคือ “ความสว่าง-ไสว” อีกด้วย

ส่วน “โปรด” เป็นคำกริยาราชศัพท์แสดงความปรารถนาดีของกษัตริย์ ซึ่งในที่นี้ใช้กับพระพุทธเจ้า มีความสอดคล้องกับการรำลึกถึงพุทธประวัติในพิธีกรรมอันศักดิ์ของชาวบ้าน ตัวอย่างนี้แสดงการใช้ภาษาถึงทางการที่มีความลึกซึ้งและรัดกุมกว่าภาษาระดับทางการ แทนที่จะกล่าวว่าทรงมีพระกรุณาให้พระมารดาพันทุกข์ด้วยการเทศนา

- พิจารณาจากเมืองเดียนเบียนฟู ก็นับว่าเป็นชัยภูมิที่เหมาะสมแก่การตั้งถิ่นฐานทำกินยิ่งนัก เพราะเป็นที่ราบลุ่มแอ่งกระทะที่มีภูเขาล้อมรอบทุกด้าน จึงเป็นพื้นที่รับน้ำที่เอื้ออำนวยต่อการเพาะปลูกโดยเฉพาะข้าวเดือนกันยายน
รวงข้าวชูช่อเหลืองอร่ามอยู่ในท้องทุ่ง เป็นสัญญาณบอกเวลาที่ในไม่ช้าฤดูเก็บเกี่ยวและงานรื่นเริงของพี่น้องผู้ไทดำกำลังจะมาถึง (ชุด “เวียดนาม” ตอน “ผู้ถิ่นไทดำ”)

คำกริยา “ชู” บอกลักษณะตั้งของรวงข้าวที่เห็นเป็นช่อ “เหลือง” และ “อร่าม” ขยาย อธิบายลักษณะเด่นของรวงข้าวว่ามีสีเหลืองสุก สดใส เปล่งปลั่ง กระตุ้นให้เห็นภาพรวงข้าวยามสุกเต็มที่อยู่เต็มผืนนา บ่งบอกความอุดมสมบูรณ์ของผืนดินเดียนเบียนฟู ซึ่งเป็นถิ่นที่อยู่อาศัยของชาวผู้ไทดำ ประเทศเวียดนาม

1.2 คำซ้อน

คำซ้อนปรากฏอยู่ในบทสารคดี โลกสลัปลี โดดเด่นกว่าคำชนิดอื่น ๆ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะคำซ้อนส่วนใหญ่สามารถสื่อความหมายได้หนักแน่น จากการวิเคราะห์พบว่าพอจะแบ่งประเภทของคำซ้อนที่พบในบทสารคดี โลกสลัปลี ได้เป็นสองประเภทใหญ่ คือ คำซ้อนที่ใช้กันอยู่แล้วในการสื่อสารโดยทั่วไป และคำซ้อนที่มุ่งเน้นน้ำใจ

1.2.1 คำซ้อนที่ใช้ในการสื่อสารทั่วไป

คำซ้อนที่ใช้ในการสื่อสารทั่วไปซึ่งปรากฏอยู่ในบทสารคดี โลกสลัปลี แบ่งประเภทได้เป็นคำซ้อนที่เน้นเสียงและคำซ้อนที่ไม่เน้นเสียง

1.2.1.1 คำซ้อนเน้นเสียง

คำซ้อนเน้นเสียงคือคำที่ประกอบขึ้นจากคำที่มีเสียงสัมผัสคล้องจองกัน ทั้งเสียงสัมผัสสระและสัมผัสอักษร ปรากฏใช้คละกับคำซ้อนที่ไม่เน้นเสียง

- ชาวไตลื้อในเขตปกครองตนเองสิบสองปันนาทางตอนใต้ของยูนนาน ก็เป็นหนึ่งในชนเผ่าไตผู้ยังคง**สืบสาน**อารยธรรมพื้นบ้านของตนไว้ได้อย่าง**เหนียวแน่น** ร่องรอยความเป็นมาในอดีต ตลอดจนภาพชีวิตในปัจจุบันของผู้คนที่นี้ บอกให้เราทราบว่า ชาวไตลื้อแห่งสิบสองปันนามีความสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์ และความ**คล้ายคลึง**ทางวัฒนธรรมกับ**ดินแดน**ล้านนาของไทยเป็นอย่างมาก (ชุด “น่านเจ้า” ตอน “คนไตในยูนนาน”)

- วันนี้ขาคีเป็นพิเศษ เพราะเป็นประเพณีสำคัญที่สุดในรอบปีของชาวเวียดนามเวียดมาถึงอีกแล้ว วันนี้จึงเป็นวันหยุดราชการ แต่บางคนที่มีอาชีพอิสระก็คือโอกาสหยุด**พักผ่อน**ไปทำบุญ ร้านตัดผมลมโซยที่ถนนกลางจุงจึง**เจียบเหงา**ไปสักหน่อย เพราะมีช่างมาเปิดร้านไม่กี่เจ้า จากปกติเกือบ 20 เจ้า (ชุด “เวียดนาม” ตอน “มรดกทะเล”)

- เรื่องเล่าของชาวเวียดมีอยู่ว่า บริเวณต้นน้ำบนภูหลวงสายน้ำได้ไหลผ่านป่าอันอุดมไปด้วยต้นไม้ที่ชาวเวียดนามเรียกว่า “แก๊กเซียงโป” ซึ่งส่งกลิ่นหอม**อบอวล**อยู่ชั่ววนาตาปี” (ชุด “อิน โดจิ้น” ตอน “ลูกแม่น้ำเว้”)

- การสู้รบยังคง**ดุเดือด** บนเนินเอหนึ่งเป็นจุดเดือดแตกหักสุดท้าย ที่ทำให้องค์ทัพฝรั่งเศส**พ่ายแพ้** อย่างไม่มีใคร**คาดคิด**มาก่อน นับเป็นสงครามครั้งประวัติศาสตร์ที่ทำให้โลกจารึกสมรภูมิตึยบเบียนฟูมาจนถึงวันนี้(ชุด “เวียดนาม” ตอน “สู่อินไทคำ”)

- ...สัญลักษณ์รูปช้าง ก็เป็นตัวแทนบ่งชี้ถึงรอยอดีตอัน**มั่งคั่งรุ่งเรือง**ของอาณาจักรนี้มา**ทุกยุคทุกสมัย** (ชุด “อาณาจักรล้านช้าง” ตอนที่ 5)

- ด้วยเพราะวันนี้ทั้งโคปุระและปรางค์ประธานเขาพระวิหารองค์จริงได้พังทลายลงมาด้วยแรงสั่นสะเทือนจากสงครามและการเปลี่ยนแปลงทางกาลเวลาต่อเนื่องมานานนับพันปี โดยยังไม่มีโครงการ**ฟื้นฟูบูรณะ**อย่างจริงจังในเงื่อนงาย

ที่สันติภาพยังไม่ปรากฏเป็นจริงในกัมพูชา (ชุด “ศรีศิขเรศวร” ตอน “เขาพระวิหารของใคร”)

- ราวกลางเดือนเมษายน **ท่ามกลาง**อากาศร้อนและ**แห้งแล้ง** เศษเถ้าและควันไฟจากการเผาไหม้เตรียมดิน**คละคลุ้ง**ไป**ทั่วดงดอย รอคอย**ฤดูฝน **วันเวลา**ของงานใน**ไร่**นาที่จะมาเยือนในไม่ช้า (ชุด “ชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย” ตอน “มิ่ง”)

ในข้อความข้างต้นคำซ้อนที่มีเสียงคล้องจองคือ “แห้งแล้ง” “คละคลุ้ง” และ “ดงดอย” ส่วนที่ไม่เน้นเสียงคือ “ท่ามกลาง” “วันเวลา” และ “รอคอย” สังเกตได้ว่าคำซ้อนที่ไม่เน้นเสียงก็ยังมีเสียงคล้องจองกับคำในบริบท เช่น “ดงดอย รอคอย” เมื่อคำซ้อนเหล่านี้ปรากฏในบริบทเดียวกันเป็นจำนวนหลายคำเช่นนี้ นับว่ามีส่วนทำให้เกิดความไพเราะ กระตุ้นจินตนาการและสามารถโน้มน้าวใจได้ดี

คำซ้อนลักษณะนี้พบว่าบางคำใช้เป็นส่วนหนึ่งของคำประสม คือมีคำว่าความหรือการ ประกอบเข้าข้างหน้า

- ปราสาทศพขนาดใหญ่สร้างด้วยกระดาดและไม้ไผ่สูงถึง 40 เมตร เพื่อใช้เป็นที่ปลงศพเริ่มสร้างขึ้นอย่างวิจิตรบรรจงล่วงหน้าก่อนวันพิธีนานนับเดือน เช่นเดียวกับปราสาทขนาดเล็กที่ต้องใช้**ความขำขันขานานู** ในการก่อรูปทรงใหม่ ทั้งความแข็งแรงและสวยงามเพื่อใช้เป็นที่ประดิษฐานศพและทำพิธีก่อนการฌาปนกิจ (ชุด “วิถีไทย” ตอน “ไทยรามัญ”)

- เป็นเวลานานนับล้าน ๆ ปีที่ป่าผืนนี้สั่งสม**ความอุดมสมบูรณ์** เสมือนฟองน้ำธรรมชาติซึบน้ำไว้เพื่อกำเนิดต้นน้ำลำธารน้อยใหญ่หลายร้อยสาย ซึ่งล้วนไหลลงไปสร้างความบริบูรณ์แก่แม่น้ำปิง (ชุด “แม่น้ำเจ้าพระยา” ตอน “ขุนน้ำอินทนนท์”)

- เป็นเวลาราว 5 ปีแล้ว ที่ต้องจากชุมชนของตนเองไป แต่ในทุกๆ 3 เดือน แอค้น หรือ เขาว่าวัฒน ์ ประโมงกิจ ก็ยังคงใช้เวลาในวันหยุดเพื่อการกลับมาเยี่ยมบ้านเกิดของเขา ด้วย**ความกระตือรือร้น**ในการไฝ่หาความรู้ตั้งแต่ครั้งวัยเด็ก

ทำให้สามารถสอบชิงทุน AFS. ได้ในปีพุทธศักราช 2525 และยังได้รับทุนเรือ
เยาวชนเอเชียอาคเนย์ในปี 2528 อีกด้วย (ชุด “ชาวเล” ตอน “ความเปลี่ยนแปลง
คือนิรันดร์”)

- คำนานของอุ่อารยธรรมแห่งนี้เริ่มขึ้นเมื่อท่านยาติละโต ผู้ถือกำเนิดใน
ราชวงศ์ศากยะจากอินเดีย เดินทางมาทิเบตและได้รับการยอมรับนับถือว่า
เป็นเทพที่เสด็จมาจากสวรรค์เพื่อปกครองทิเบต (ชุด “48 วัน ในทิเบต” ตอนที่ 6)

- ด้วยเชื่อว่าผีบรรพบุรุษจะสามารถบันดาลให้เกิด “คุณ” และ “โทษ” แก่วิถี-
ชีวิตได้ ทุกวันขึ้น 15 ค่ำ ชาวเลจึงเล่นรำมะนาและรำยรำบูชาหน้าศาล โต๊ะบูชา
เพื่อเป็นการเอาอกเอาใจให้ผีบรรพบุรุษพึงพอใจ (ชุด “ชาวเล” ตอน “อุรักลาไว้ย
คนของทะเล”)

- พวกเขาใช้เสียงรำมะนา เชิญชวนให้วิญญาณบรรพบุรุษและสิ่งเหนือ
ธรรมชาติในความเชื่อลงมาร่วมในพิธีและร่วมกันรำยรำ เพื่อเป็นการเอาใจผี
บรรพบุรุษ การรำยรำฉลองเรือยังคงดำเนินต่อไป พร้อมกับความบันเทิงรูปแบบ
ใหม่

1.2.1.2 คำสอนที่ไม่เน้นเสียง

คำสอนในหัวข้อนี้คือคำที่มีความหมายคล้ายกันและมักปรากฏใช้โดยทั่วไปอยู่แล้ว

ก. คำสอนที่ประกอบขึ้นจากคำมูล 2 คำ

ตัวอย่างคำสอนที่ประกอบขึ้นจากคำมูล 2 คำ เช่น

- การจัดเตรียมลูกหนูนับเป็นงานใหญ่ที่ต้องอาศัยความร่วมมือจากชุมชน
ต่าง ๆ *ใกล้เคียง* ซึ่งใช้วัดของชุมชนเป็นสถานที่ทำลูกหนู” (ชุด “วิถีไทย” ตอน
“ไทยรามัญ”)

- คำนานขุนน้ำอินทนนท์จารึกชื่อ “คอย่างกาหลวง” เป็นชื่อแรกที่ชาว
ล้านนาโบราณใช้เรียกขานขุนคอยแห่งนี้ (ชุด “แม่น้ำเจ้าพระยา” ตอน “ขุนน้ำ
อินทนนท์”)

- แม้ต้นเทียะอันเป็นไม้หายากภายในป่าก็ถูกตัดฟันจนแทบไม่เหลือให้นกกาบว้าคู่สุดท้าย อนาคตของนกกาบว้าในธรรมชาติซึ่งมีอยู่แห่งเดียวในทะเลน้อยจึงฝากไว้กับนกคู่นี้ (ชุด “ทะเลสาบสงขลา” ตอนที่ 2)

- ระบบศักดินาปิดฉากลงที่ประตู่จักรพรรดิแห่งนี้ แต่รากฐานทางวัฒนธรรมที่ราชวงศ์เหวียนได้วางไว้ ยังซึมแทรกอยู่ในแบบแผนการดำเนินชีวิตของชาวเว้ปัจจุบัน (ชุด “อินโดจีน” ตอน “เว้จักรพรรดินคร”)

- คำบอกเล่าถึงความรุนแรงของกระแสน้ำในแก่งหลวงกล่าวไว้ว่าก่อนนั้นสายน้ำทั้งลึกทั้งตื้นจะจนสามารถกลืนซุงก้อนใหญ่หายลับสู่กันบึ้ง โดยไม่เหลือร่องรอยแต่กาลเวลาที่สามารถเปลี่ยนแปลงทุกสิ่ง แก่งหลวงในวันนี้ตื่นขึ้นเกินกว่าจะดูดกลืนไม้ท่อนใหญ่ได้อีกต่อไป (ชุด “สยามประเทศ” ตอน ศรีสัตนาถลั)

ในตัวอย่างดังกล่าวมีคำซ้อนบางคำที่สร้างสีสันแก่ข้อความปรากฏใช้ร่วมกับคำซ้อนที่ใช้อยู่ทั่วไป คือ “ดูดกลืน” เนื่องจากโน้มน้าวให้เห็นภาพความรุนแรงของสายน้ำที่เคยพัดพาซุงขนาดใหญ่จมหายไปได้ เปรียบเสมือนสายน้ำนั้นได้แสดงอาการดูดกลืนซุงเข้าไป

ข. คำซ้อนที่ประกอบขึ้นจากคำมูลมากกว่า 2 คำ
ตัวอย่างคำซ้อนที่ประกอบขึ้นจากคำมูลมากกว่า 2 คำ เช่น

- นับตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ปัตตานีเป็นเมืองท่าแห่งหนึ่งของแหลมมลายู เป็นตลาดกลางการค้า สินค้าหลายชนิด รวมทั้งผ้าไหมแพรวพรรณมาจากจีน (ชุด “สยามประเทศ” ตอน “ปัตตานี”)

- แล้วพิธีกินแขกก็เริ่มขึ้นด้วยการคล้องด้ายแดงเป็นการเรียกขวัญให้
เทวดาบ้านเทวดาเรือน เพื่อความเป็นสิริมงคล (ชุด “สิบสองปันนา” ตอนที่ 1)

- ตำนานความรักของหนุ่มสาวต่างเชื้อสายเผ่าพันธุ์ เกิดขึ้นซ้ำแล้วซ้ำเล่าบนผืนแผ่นดินล้านนา (ชุด “อาณาจักรล้านนา” ตอน “กำเนิดอาณาจักร”)

- **ข้าวของเครื่องใช้** จำเป็นสำหรับพระสงฆ์และสามเณรที่จะบรรพชาในวันรุ่งขึ้น **ถูกตกแต่งประดับประดา**อย่างงดงามมาก่อนล่วงหน้าแล้ว (ชุด “วิถีไทย ตอน “ไทยใหญ่”)

คำชื่อนี้พบว่ามีบางคำเป็นส่วนหนึ่งของคำประสมเช่นกัน เช่น

- บึงบอระเพ็ดเป็นแหล่งเพาะพันธุ์สัตว์น้ำ และขยายพันธุ์ปลาเนื่องจากมีสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมแก่**การเจริญเติบโต**ของลูกปลา (ชุด “ทะเลสาบในเมืองไทยตอน “บึงบอระเพ็ด”)

1.2.2 คำชื่อนี้มุ่งโน้มน้าวใจ

คำชื่อนี้มุ่งโน้มน้าวใจในบทสวดคติ โลกสลัปสี ปรากฏทั้งในรูปคำชื่อนั้นเสียงและคำชื่อนั้นไม่เน้นเสียง มีทั้งคำที่ทำหน้าที่เป็นคำนาม คำกริยา และคำขยาย ซึ่งพอจะแบ่งออกได้ตามส่วนประกอบเป็นคำชื่อนี้ซึ่งประกอบขึ้นจากคำมูล 2 คำ และคำชื่อนี้ซึ่งประกอบขึ้นจากคำมูลมากกว่า 2 คำ

1.2.2.1 คำชื่อนี้มีเสียงคล้องจอง

ก. คำชื่อนี้ประกอบขึ้นจากคำมูล 2 คำ

- มีคำกล่าวว่แม่ น้ำหอมหรือแม่ น้ำขงเฮือง ไหลลงมาเพื่อเป็นช้ญภูมิอันประเสริฐแก่ราชธานีเว้ ขณะเดียวกันก็เป็นที่ยอมรับกันว่ **การก่อกำเนิด**ขึ้นของราชธานีเว้นั้นสร้าง**สง่าราศี**แก่แม่ น้ำยิ่งนัก ซึ่งไม่ใช่เพียงพระราชสุสาน ปราสาทราชวัง และวัดวาอารามที่ซ่อนตัวอยู่กับธรรมชาติสอง**ฝากฝั่ง** หากยังรวมถึงบ้านเรือนราษฎรอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชาวเว้ เรียกกันว่ “หยาเพื่อน” แปลว่ “บ้านสวน” (ชุด “อิน โคจิน” ตอน “เว้: จักรพรรดินคร)

“สง่าราศี” เป็นคำนาม ทำหน้าที่เป็นกรรมของกริยา “สร้าง” ในอนุประโยค คำว่ “สง่า” หมายถึง ลักษณะภาควุฒิ นำเคารพนับถือ ส่วน “ราศี” หมายถึง ลักษณะความดีงามนำชื่นชม ในที่

นี้ “สง่าราศี” โน้มน้าวให้รู้สึกว่าการก่อกำเนิดขึ้นของราชธานีเวียงประกอบไปด้วย พระราชวัง สุสาน วัดวาอาราม ปราสาทราชวัง และบ้านเรือนราษฎรได้สร้างศักดิ์ศรีและความสูงค่าเป็นอย่างมาก ทำให้ประทับใจว่าราชธานีเวียงนั้นมีความรุ่งเรืองด้วยวัฒนธรรมจึงมีสถาปัตยกรรมและบ้านเรือนที่กลมกลืนกับธรรมชาติ จนเป็นสง่าราศีแก่แม่น้ำโขงเสียได้

นอกจากนี้สังเกตได้ว่าบทสารคดีใช้คำซ้อนที่เป็นส่วนประกอบของคำประสมคือ “การก่อกำเนิด” ที่มีความหนักแน่นกว่าการกำเนิด ส่วนฟากฝั่งในวลี “สองฟากฝั่ง” ที่ใช้ขยายธรรมชาติ ก็ฟังสละสลวยและเน้นภาพมากกว่าสองฝั่ง

- ความรุ่งเรืองของอดีตราชธานีเวียงนั้น**แนบแน่น**อยู่กับแม่น้ำสายนี้ นับแต่ กษัตริย์แห่งราชวงศ์เวียงทองตัดสินพระทัย**แน่วแน่ว่า** ชัยภูมิ ภู ริมฝั่งแม่น้ำสายนี้แหละคือแหล่งสถาปนาอาณาจักรอันไพบูรณ์ของพระองค์(ชุด“อินโดจีน” ตอน “ลูกแม่น้ำเว้”)

คำกริยา “แนบแน่น” แสดงว่าความรุ่งเรืองของราชธานีแห่งนี้ สัมพันธ์อย่างแยกไม่ออกกับแม่น้ำสายนี้ ผู้เขียนชี้ว่าความสัมพันธ์ดังกล่าวเกิดขึ้นตั้งแต่กษัตริย์ราชวงศ์เวียงทองตัดสินพระทัยสถาปนาอาณาจักร ใช้คำว่า“แน่วแน่ว” เล่นเสียง /น/ ซ้ำกับ “แนบแน่น” ย้ำความมั่นคงของคำกริยา “ตัดสินพระทัย” ว่าไม่มีอะไรเปลี่ยนได้

- รัฐบาลเวียดนามเคยมีความพยายามชักชวนพวกหัวานหรือชาวน้ำขึ้นไปตั้ง**หลักแหล่ง**บนบกโดยจัดสรรที่ทำกินในรูปแบบเกษตรกรรม แต่มีชาวน้ำเพียงไม่กี่เปอร์เซ็นต์ที่ยอมเปลี่ยนวิถีชีวิตตนเอง ส่วนที่เหลือเมื่อขึ้นไปอยู่บนบกได้ไม่นานก็กลับมาใช้ชีวิตดังรากเหง้าแต่ดั้งเดิมของเขา เพราะไม่เคยชินกับการทำไร่ทำนามาก่อน (ชุด “อินโดจีน” ตอน “ลูกแม่น้ำเว้”)

“หลักแหล่ง” เป็นคำซ้อน 2 พยางค์ที่ทำหน้าที่เป็นคำนาม หมายถึงถิ่นฐาน “หลัก” คือสิ่งที่ยึดเหนี่ยว โดยรูปธรรมย่อมตั้งปักฝังลงในดินจึงจะยึดไว้เพื่อทรงตัวให้ตั้งมั่นได้ หากหลักมั่นคงผู้ยึดจะยืนอยู่ได้ ส่วน “แหล่ง” หมายถึง ถิ่นที่อยู่ เมื่อนำมาใช้เป็นคำซ้อนก็ช่วยย้ำความมั่นคงของ

การมีที่อยู่อาศัยบนแผ่นดิน แต่เราจะเห็นได้ว่านั่นเป็นความคิดของรัฐบาล แม้ได้เคยพยายาม “ชักชวน” แต่ก็ยังไม่เป็นที่ยอมรับของชาวน้ำเท่าใดนัก บทสารคดีจึงแสดงเหตุผลของชาวน้ำส่วนมากที่ไม่ยอมเปลี่ยนวิถีชีวิตว่าเป็นเพราะวัฒนธรรม “ดั้งเดิม” ที่ไม่เคยทำไร่นามาก่อน

ข. คำชื่อนี้ประกอบขึ้นจากคำมูลมากกว่า 2 คำ

- ธรรมเนียมอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชาวเว้ในการต้อนรับแขกบ้าน-แขกเมืองประการหนึ่ง คือการล่องเรือไปในลำน้ำหอมในยาม**แดคร่มลมตก** เพื่อดื่มกินและชิมชับรสชาติแห่งบทเพลงพื้นเมืองเว้ที่เรียกกันว่า“กาเว้” อันถือเป็นศิลปะสุดยอดในการสร้างอารมณ์แต่อาคันตุกะผู้มาเยือน(ชุด “อิน โดจิ้น” ตอน “ลูกแม่น้ำเว้”)

“แดคร่มลมตก” เป็นคำชื่อนี้ประกอบขึ้นจากคำมูล 4 คำที่ทำหน้าที่เป็นคำนามอยู่ในส่วนหน่วยบอกเวลาที่ใช้ขยายนามวลีซึ่งทำหน้าที่เป็นส่วนเติมเต็มแก่กริยา ช่วยสร้างความรู้สึกล่องลอยรื่นรมย์ในบรรยากาศยามเย็น กล่าวคือเป็นบรรยากาศที่แสงแดดอ่อนลงและมีลมพัดเรื่อยเรื่อยเย็นสบาย จึงเหมาะที่จะเลือกเป็นช่วงเวลาในการต้อนรับแขกผู้มาเยือนด้วยบทเพลง พื้นเมืองอันเป็น“ศิลปะสุดยอด”ของชาวเว้

- เป็นเวลานานนับล้านๆปีที่ป่าต้นน้ำซึ่งมีความอุดมสมบูรณ์เสมือนฟองน้ำธรรมชาติซับน้ำไว้เป็นขุนน้ำอันยิ่งใหญ่ของลำน้ำปิงและแม่น้ำเจ้าพระยาสายน้ำสำคัญของชาติ ทว่ามาถึงคนรุ่นเราในวันนี้ขุนน้ำอินนนท์จะยังได้รับการ**ปกปักรักษา**ไว้ให้เป็นมรดกของแผ่นดินไปได้ยาวนานสักเพียงใด(ชุด“แม่น้ำเจ้าพระยา” ตอน “ขุนน้ำอินนนท์”)

บทสารคดีตอนนี้ชี้ให้เห็นคุณค่าของเทือกเขาอินนนท์ที่“สั่งสมความอุดมสมบูรณ์” หล่อเลี้ยงสรรพชีวิตมายาวนานแต่ดึกดำบรรพ์ บทสารคดีข้างต้นไม่ได้กล่าวเชิญชวนให้ช่วยกันรักษาแหล่งน้ำไว้โดยตรง แต่ใช้ประโยคคำถามท้าทายให้ขบคิดว่าแหล่งน้ำสำคัญจะยังได้รับ “การปกปักรักษา” ไว้ได้หรือไม่ “ปกปักรักษา” หมายถึงดูแลรักษาอย่างปกป้องหวงแหน เป็น คำ

ซ้อนที่ประกอบกับคำว่า “การ” กลายเป็นคำประสมที่ช่วยย้ำความสำคัญของการพิทักษ์อย่างแข็งขัน และสื่อความได้ลึกซึ้งกว่าที่จะกล่าวอย่างธรรมดาว่า “ปกป้อง” หรือ “ดูแลรักษา”

- ลูกนกต่างเริ่มแข็งแรงขึ้นแล้วออกตามพ่อแม่ไปหากินเป็นทีวแถว ในปีหนึ่งมีลูกนกนานาชนิดที่เกิดใหม่ในบึงบอระเพ็ดนับพันๆตัว ในช่วงเวลาต้องออกมาเรียนรู้โลกภายนอกพร้อมกับแม่จะช่วยกันดูแลปกป้องอันตรายให้จนกว่าจะ **ปีกกล้าขาแข็ง**พอที่จะเผชิญโลกได้โดยลำพัง (ชุด “ทะเลสาบในเมืองไทย” ตอน “บึงบอระเพ็ด”)

“ปีกกล้าขาแข็ง”เป็นสำนวนที่นิยมนำมาใช้เปรียบเทียบในเชิงกระทบกระทั่งกับคนที่แยกตัวออกมาจากที่พึ่งเพื่อดำเนินชีวิตด้วยตนเอง ในที่นี้ “ปีกกล้าขาแข็ง” มีความหมายโดยตรงถึงความพร้อมของร่างกายลูกนก ทั้ง “ปีกกล้า”และ”ขาแข็ง”มีความหมายใกล้เคียงกันนำมาซ้อนกันหมายถึงอวัยวะที่สมบูรณ์แข็งแรงพร้อมที่จะบินไปได้ด้วยตนเอง ในขณะที่เดียวกันก็โน้มน้าวให้นึกถึงภาพลูกนกที่พร้อมจะบินออกไปเผชิญโลกภายนอก สามารถหากินเองและป้องกันภัยอันตรายได้ด้วยตนเอง โดยที่พ่อแม่ไม่ต้องเป็นห่วงอีกต่อไป

1.2.2.2 คำซ้อนไม่เน้นเสียง

ก. คำซ้อนที่ประกอบขึ้นจากคำมูล 2 คำ

- ทั้ง จรัส ทองพูน และครูปิยะ ต่างเป็นตัวแทนของชีวิตที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคม เหตุการณ์ต่างๆที่พวกเขาต้องเผชิญหน้าอาจมิใช่แค่ภาพเคลื่อนไหวที่ **ปั้นแต่ง**ขึ้นโดยผู้สร้างสรรค์งานภาพยนตร์ แต่ในความเป็นจริงมันอาจเกิดขึ้นกับใครก็ได้ไม่เว้นในสังคมยุคสมัยใดเรื่องราวเหล่านี้ล้วนเป็นคำถามและคำตอบที่ภาพยนตร์ได้ฝากไว้ในจิตใจของผู้ชม (ชุด “หนังไทย” ตอน “ภาพสะท้อนสังคม”)

“ปั้น” หมายถึงทำให้เป็นรูปเป็นร่าง ในขณะที่ “แต่ง” หมายถึง ทำให้งาม “ปั้นแต่ง” ในข้อความนี้ทำหน้าที่เป็นกริยาอยู่ในประโยคปฏิเสธที่มุ่งจะชี้ให้เห็นคุณค่าของภาพยนตร์เรื่อง “โทน”, “เขาชื่อ กานต์” , “ทองพูน โคกโพ ราษฎรเต็มขั้น” และ “ครูบ้านนอก” ว่าแสดงความเป็นจริง แม้กระทั่งเหตุการณ์ที่ตัวละครเผชิญก็อาจเป็นเหตุการณ์ที่อาจเกิดขึ้นได้ทุกเมื่อ มิใช่เพียงปั้นแต่งโดยผู้สร้างสรรค์ ในที่นี้คำว่า “ปั้นแต่ง” มีนัยทางลบว่าทำให้เป็นมายาไม่ใช่ของจริง

- แม้ว่านักประวัติศาสตร์จะมีความเห็นพ้องกันว่ากษัตริย์ตีตี้มีผู้ใช้ปกครองที่มีความสามารถ แต่ต่างก็ยอมรับโดยทั่วกันว่าพระองค์ทรงเป็นนักเขียน กวี และบัณฑิต พระองค์ประทับอยู่ที่สุสานแห่งนี้มากกว่าที่พระราชวังเพื่อ**หลีกเร้น**จากความวุ่นวายภายนอก พระองค์ใช้เวลาไปกับการทรงพระอักษรและพระราชนิพนธ์ กวีที่ตำหนักกรมสระอัน**สงบเงียบ**แห่งนี้ (ชุด “อิน โดจิน” ตอน “เว้ : จักรพรรดินคร)

จะเห็นได้ว่า “หลีกเร้น” ชวนให้รู้สึกวาทกษัตริย์พระองค์นั้นประทับอยู่ในสถานที่เฉพาะอันสงบเงียบ ซึ่งมีผู้คนเข้ามาพบปะได้น้อย ก็เพราะตั้งใจจะหนีความวุ่นวาย คำว่า “หลีก” แสดงว่าไม่ประสงค์พบปะหรือปะทะ ส่วน “เร้น” หมายถึงหลบซ่อน มีนัยว่าทำตนให้หายไปจากสายตาของผู้อื่น บ่งบอกถึงอาการหลบ ไม่อาจพบได้โดยง่าย คำกริยา “หลีกเร้น” นี้ แสดงว่ากษัตริย์ตีตี้ทรงเลือกทางออกที่เหมาะสม คือทรงทดแทนความดี้อยความสามารถในการบริหารแผ่นดินด้วย ผลงานประพันธ์

- ความงามทางศิลปะของสกุลช่างล้านนา แสดงออกอย่าง**ประณีตบรรจง** ทั้งโครงสร้างสถาปัตยกรรมและลวดลายจำหลักไม้อัน**อ่อนช้อย**ที่หน้าบันประตูทุกบาน (ชุด “อาณาจักรล้านช้าง” ตอนที่ 5)

บทบรรยายใช้คำซ้อนที่ประกอบขึ้นจากคำมูล 2 คำ กล่าวประเมินความงามของศิลปะสกุลช่างล้านนาว่า “แสดงออกอย่างประณีตบรรจง” โน้มน้าวให้เห็นความละเอียดละออ พิถีพิถันไม่สุกเอาเผากิน

เมื่อก้าวถึงลวดลายจำหลักไม่ว่า “อ่อนช้อย” ก็เน้นความรู้สึกละเอียดละไม่ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ลวดลายอันอ่อนช้อยก็คือลวดลายที่เป็นเส้นโค้งแฝงความอ่อนหวาน ดูนุ่มนวลละมุนละไม

ข. คำซ้อนที่ประกอบขึ้นจากคำมูลมากกว่า 2 คำ

- วันนี้แม่น้ำฤๅมิสภาพเป็นเส้นทางคมนาคมของชาวเมืองป่าเดิมบั้งเท่านั้น พวกเขาได้ใช้ประโยชน์จากสายน้ำสายนี้อยู่ทุกเมื่อเช้าวาน โดยที่จะมีสักกี่คนที่ จะรับรู้วาทลอดแนวลำน้ำคือแหล่งโบราณคดีอันสำคัญที่แสดงว่า**บ้านเกิดเมือง-**

นอน ของพวกเขาจะมีอดีตอันรุ่งเรืองจนทำให้เกิดแนวคิดที่ว่านี่คือราชธานีแห่งอาณาจักรศรีวิชัย (ชุด “ศรีวิชัย” ตอน “ปริศนาจารึก”)

“บ้านเกิดเมืองนอน” ในข้อความนี้มีความหมายลึกซึ้งในแง่ที่แสดงถึงฐานอันให้ความสงบผาสุกของชาวเมืองปาเล็มบัง ผู้เขียนบทสารคดีพยายามชี้ว่าในการดำรงชีวิตอย่างผาสุกในปัจจุบันของชาวเมืองที่ขึ้นล่องอยู่ในสายน้ำฤๅชี อาจไม่มีสิ่งชักจูงที่เพียงพอให้เขาเหล่านั้นเข้าใจความรุ่งเรืองในอดีตของถิ่นฐานของตน แม้ว່านั้นคือแหล่งโบราณคดีสำคัญ การใช้คำว่า “บ้าน-เกิดเมืองนอน” สื่อคุณค่าของความเป็นชุมชนของชาวปาเล็มบังในปัจจุบัน และทำให้เห็นว่าเป็นชุมชนที่ยังดำรงอยู่อย่างสงบ ในขณะที่ความรู้เรื่องอดีตอันไกลโพ้นก็แฝงอยู่อย่างสงบ ในดินแดนนั้นเหมือนกัน

- สำหรับพุทธศาสนาแล้ว ความตายมิใช่เป็นการสูญเสียที่ควรค่าแก่ **การโสกเศร้าอาดูร** หากแต่เป็นการยืนยันถึงความเปลี่ยนแปลงของสังขาร การเสื่อมสลาย และความไม่มีตัวตน (ชุด “วิถีไทย” ตอน “ไทยรามัญ”)

ทั้ง “โสกเศร้า” และ “อาดูร” ต่างหมายถึงการแสดงออกทางอารมณ์อันเนื่องมาจากความสูญเสียพลัดพราก คำซ้อน “โสกเศร้า” มีน้ำหนักมากกว่า “โสก” หรือ “เศร้า” ยิ่งซ้อนกับ “อาดูร” ยิ่งแสดงภาวะที่รุนแรงหนักหน่วง “การโสกเศร้าอาดูร” ในที่นี้นำมาใช้เพื่อสื่อพฤติกรรมของผู้ไม่อาจยอมรับในความไม่เที่ยง และชี้ว่าหากยอมรับว่าสังขารย่อมเปลี่ยนแปลงไปและสรรพสิ่งไม่มีตัวตนที่แท้ตามความเชื่อทางพุทธศาสนาแล้ว พฤติกรรมดังกล่าวย่อมไม่ปรากฏขึ้น

- คุณย่าคุณยายในเสื้อผ้าชุดสีน้ำตาล มุ่งหน้าสู่ศาลเจ้าของหมู่บ้าน ท่านเหล่านี้ถือได้ว่าบวชชีโดยไม่โกนศรีษะ เรียกว่า “บวชบ้าน” หมายถึง **ถือศีลกิน-เจอ** อยู่กับบ้าน ครั้นถึงวันพระหรือวันสำคัญทางศาสนาก็นุ่งห่มชุดประจำชาติเวียดนามหรือชุดอ้าวสายสีน้ำตาลออกมาทำบุญกัน(ชุด “เวียดนาม” ตอน “มรดกทะเล”)

“ถือศีล” หมายถึงปฏิบัติตามข้อห้ามทางศาสนา ส่วน“กินเจ”ก็เป็นวัตรปฏิบัติใน เทศกาลที่เน้นการบริโภคอาหารซึ่งปราศจากเนื้อสัตว์และสิ่งอื่นที่ต้องห้าม เมื่อเรียกรวมกันว่า “ถือศีลกินเจ”ก็จะช่วยอธิบายวัตรปฏิบัติของหญิงชราเมื่อ“บวชบ้าน”ว่านอกจากงดเว้นไม่ประพฤติดิถีศีลแล้วยังต้องมีข้อกำหนดในการบริโภคด้วย สอดคล้องกับเครื่องแต่งกายอ้าวสายสีน้ำตาลที่ดูสงบเคร่งขรึม

- การเปลี่ยนแปลงการปกครองในปีพุทธศักราช 2518 ก็ดูเหมือนไม่ทำให้วิถีชีวิตของชาวหลวงพระบางเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมากนัก โดยเฉพาะ การดำเนินกิจกรรมทางศาสนา ตลาดเช้าหลวงพระบางในวันนี้จึงก็คึกคักกว่าวันใด เพราะเป็นวันอาทิตย์ที่ตรงกับวันพระขึ้น 8 ค่ำ **กับข้าวกับปลา**ก็ต้อง**จับจ่ายซื้อ-หา**กันเป็นพิเศษ ตลาดยังเป็นศูนย์กลางเศรษฐกิจเช่นเดียวกับวัดยังคงเป็น ศูนย์รวมจิตใจของชาวหลวงพระบาง (ชุด “อาณาจักรล้านช้าง” ตอนที่5)

“จับจ่าย” และ “ซื้อหา” ทั้งสองคำต่างก็เป็นคำซ้อนอยู่แล้ว เมื่อนำมาซ้อนกันก็ยิ่งเน้นพฤติกรรมซื้อและเลือกหา“กับข้าวกับปลา”ในตลาดให้เด่นชัดขึ้น แสดงให้เห็นว่ามีความจำเป็นที่ต้องเลือกซื้อสินค้าสำหรับปรุงอาหารเป็นจำนวนมาก สอดรับกับวลีต่อมาว่า “กันเป็นพิเศษ” คำกริยาที่เป็นคำซ้อนนี้จึงมีน้ำหนักช่วยแสดงว่าวิถีชีวิตของชาวหลวงพระบางไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปตามการเปลี่ยนแปลงการปกครองที่บางคนคิดว่าไม่สนับสนุนการนับถือศาสนา

- เด็กนักเรียนเหล่านี้มาจากจังหวัดต่างๆทั่วประเทศลาวมาเรียนวิชานาฏศิลป์ที่โรงเรียนศิลปดนตรีแห่งชาติ กรุงเวียงจันทน์ ลีลาร้ายรำที่**รำเรียน-ฝึกฝน**ส่วนใหญ่คือศิลปะการรำราชองล้านช้างที่สืบทอดกันมาช้านาน (ชุด “อาณาจักรล้านช้าง” ตอนที่ 5)

“รำเรียน” เป็นคำซ้อนซ้ำเสียงพยัญชนะต้น มีนัยยะเอาจริงเอาจังว่าเรียนหรือเล่าเรียน ส่วน “ฝึกฝน” เป็นคำซ้อนซ้ำเสียงพยัญชนะต้นเช่นเดียวกัน หมายถึงปฏิบัติเพื่อให้เกิดทักษะ เมื่อนำสองคำนี้มารวมกันกลายเป็นคำซ้อนที่ช่วยย้ำความว่าศิลปะการรำราชองล้านช้างซึ่งเป็นศิลปะเก่าแก่นี้เป็นความรู้ที่เด็กนักเรียนโรงเรียนนั้นต้องศึกษาให้เข้าใจอย่างลึกซึ้งและปฏิบัติให้ได้

เจ้าชัชวลัย ต้องอาศัยความตั้งใจ ความพยายามและความเอาใจจริงเอาใจมากสมกับที่อยู่ในสถาบันที่เรียกว่าโรงเรียนศิลปประดิษฐ์แห่งชาติกรุงเวียงจันทน์

1.3 คำสมาสและคำประสม

คำสมาสและคำประสมที่เด่นเป็นพิเศษในบทสารคดี โลกสลัปสี่ มักปรากฏในข้อความระดับภาษาแบบแผนและมุ่งโน้มน้าวเป็นพิเศษ

- “อาชีด้าฝัด” คำสวดในภาษาเวียดนาม หมายถึง “อมิตพุทธ”

การไม่เบียดเบียนกัน คนจากต่างหมู่บ้านมาพบกันก็สวดมนต์อำนวยการให้
แก่กันเยี่ยงพุทธศาสนิกชนผู้เคร่งครัด...

พิธีบวงสรวงดวงวิญญาณบรรพบุรุษและผีไม่มีญาติ เริ่มขึ้น ชาวเวียด-
นามเรียกว่า “หรั้มถังเปย” หมายถึง งานวันที่ 15 เดือน 7 ตามปฏิทิน
จันทรคติ ซึ่งถือเป็นวันไถ่บาปให้กับดวงวิญญาณของบรรพบุรุษทุกดวง
ในปรภพ (ชุด “เวียดนาม” ตอน “มรดกทะเล”)

บทสารคดีข้างต้นกล่าวถึงการทำชาวเวียดนามทักทายกันด้วยคำสวด คำกริยา “สวด-
มนต์” และ “อำนวยการ” เป็นคำประสม 2 คำ ซ้อนกันที่บอกเหตุผลของการกล่าวคำทักทายว่า
“อาชีด้าฝัด” อันสะท้อนว่าพวกเขาเป็น “พุทธศาสนิกชนผู้เคร่งครัด” จึงทักทายคนต่างหมู่บ้านด้วย
ความเป็นมิตรและปรารถนาดี ย่อหน้าช่วงที่ 2 กล่าวถึงพิธีบวงสรวงตามความเชื่อในคติ
พุทธศาสนา บทสารคดีใช้คำประสม “พิธีบวงสรวง” “ดวงวิญญาณ” “บรรพบุรุษ” “ผีไม่มีญาติ”
และ “วันไถ่บาป” และ คำประสมที่มีส่วนหนึ่งเป็นคำสมาส ว่า “ปฏิทินจันทรคติ” และคำสมาส
“ปรภพ” นำสังเกตว่า “พิธีบวงสรวงดวงวิญญาณบรรพบุรุษและผีไม่มีญาติ” มีขึ้นเพื่อ “ไถ่บาป” ให้
แก่วิญญาณของผู้ที่จากไปแล้วและอยู่ในภพอื่น ข้อความ “ดวงวิญญาณของบรรพบุรุษทุกดวง
ในปรภพ” ให้ความรู้สึกว่ามีสถานะสูง การไถ่บาปที่คนที่อยู่เบื้องหลังกระทำให้จึงเป็นส่วนหนึ่ง
ของการทำหน้าที่ด้วยความกตัญญู อาจวิเคราะห์ได้ว่าการไถ่บาปนั้นก็คือการบำเพ็ญกุศลและ
อุทิศให้ตามกำหนดเวลาประจำปีใน “ปฏิทินจันทรคติ” นั่นเอง

- ... ในสมัยพญาตีโลกราช ยุคที่รุ่งเรืองที่สุดของล้านนา ก็ได้มีการสร้างวัด
มหาโพธารามหรือวัดเจ็ดยอดขึ้น อันเป็นสถานที่สังคายนาพระไตรปิฎกเป็นครั้ง

ที่ 8 ของโลก **อาณาจักรล้านนา** จึงเป็นที่มั่นของพุทธศาสนาที่ยาวนาน และไม่
เคยร้าง**ศรัทธาธรรม** (ชุด “อาณาจักรล้านนา” ตอน “กำเนิดอาณาจักร”)

ในข้อความนี้ คำประสม “อาณาจักรล้านนา” “ที่มั่น” และ “ศรัทธาธรรม” ย้ำ
ความสำคัญของอาณาจักรล้านนาในฐานะที่ผดุงพุทธศาสนา บทสารคดีได้ระบุว่าวัดมหาโพธา-
รามเป็นสถานที่สังคายนาพระไตรปิฎกครั้งที่ 8 ของโลก สอดคล้องกับที่กล่าวว่ามี พญา
ดิโลกราชเป็น “ยุคที่รุ่งเรืองที่สุดของล้านนา” และข้อสรุปว่า “อาณาจักรล้านนาจึงเป็นที่มั่นของ
พุทธศาสนาที่ยาวนานและไม่เคยร้างศรัทธาธรรม” “ที่มั่น” หมายถึงสถานที่ซึ่งพุทธศาสนาดำรง
อยู่อย่างมั่นคง เมื่อกล่าวถึงอาณาจักรล้านนา “ไม่เคยร้างศรัทธาธรรม” ก็แสดงว่า ความรุ่งเรือง
ของอาณาจักรเป็นเหตุและผลกับความแข็งแกร่งของศรัทธาที่มีต่อพระธรรมอันสูงค่า คำว่า
“ศรัทธาธรรม” เป็นคำประสมที่ทำให้ข้อความนี้กระชับและมีน้ำหนัก

- เบื้องหลังเทือกเขาหิมาลัยอันยิ่งใหญ่ ดินแดนหนึ่งซ่อนตัวหลีกหลีจาก
โลกอารยะ สุขสงบภายใต้**รังสีธรรม**แห่งพุทธองค์ หากแต่มีสรรพสิ่งใดเล่าที่อาจ
รอดพ้นจากอำนาจแห่งโลกของมนุษย์ได้ ณ กาลนี้ดินแดนอันศักดิ์สิทธิ์จึงไม่เป็น
ปริศนาสำหรับนักเดินทางอีกต่อไป (ชุด “48 วันในทิเบต” ตอนที่ 6)

บทสารคดีข้างต้น ใช้คำประสมว่า “โลกอารยะ” และ “รังสีธรรม” เน้นความสำคัญของ
อาณาจักรทิเบต ในฐานะที่เป็นเมืองพุทธศาสนาที่มีความสุขสงบยิ่ง

“โลกอารยะ” หมายถึงแดนแห่งความเจริญรุ่งเรือง ที่มนุษย์สร้างขึ้น ฉะนั้นดินแดนที่
“ซ่อนตัวหลีกหลีจากโลกอารยะ” ก็คือดินแดนที่อยู่ท่ามกลางธรรมชาติและห่างไกลจากอารยธรรม
ดินแดนที่กล่าวถึงในที่นี้ก็คืออาณาจักรทิเบตซึ่งบทสารคดีกล่าวว่า “สุขสงบภายใต้รังสีธรรมแห่ง
พุทธองค์” “รังสีธรรม” เป็นคำประสมที่แสดงภาพความรุ่งโรจน์ของธรรมะที่แผ่ไปทั่วดินแดนนั้น
และเป็นที่มาของ ความ “สุขสงบ”

- จุดเริ่มต้นของเวอยู่ที่อ้างคือ หมู่บ้านเล็กๆ ที่ขนบข้างด้วยทะเลสาบขนาดใหญ่
และทะเลจีนใต้ ที่นี่เป็นชุมชนแรกก่อนที่จะเคลื่อนย้ายไปตั้งศูนย์กลางที่เวซึ่ง
อยู่เหนือขึ้นไป โดยมีไฮเวนหรือ**ด้านเมฆาสมุทร**ช่องเขาริมทะเลที่สูงเทียมเมฆ
เป็นปราการป้องกันนครทางทิศใต้

องเชียงสือ ผู้เป็นปฐมกษัตริย์แห่งเว ตรงกับปลายรัชสมัยรัชกาลที่ 1 แห่ง

กรุงรัตนโกสินทร์ของไทย โปรดเกล้าให้สร้าง**จักรพรรดินคร**ตาม**หลักพิชัยสงคราม**และ**หลักภูมิพยากรณ์**ของจีน (ชุด “อิน โด่จิน” ตอน “เว้ : จักรพรรดินคร”)

บทสารคดีข้างต้นใช้คำประสม “ด้านเมฆาสมุทร” “หลักพิชัยสงคราม” และ “หลักภูมิพยากรณ์” และคำสมาส “ปฐมกษัตริย์” และ “จักรพรรดินคร” สังกัดได้ว่าคำเหล่านี้ประกอบด้วยคำยืมจากบาลีสันสกฤตทุกคำ เหมาะสมกับเนื้อหาที่กล่าวถึงความสำคัญของเมืองเว้

“เมฆาสมุทร” เป็นคำแปลชื่อของเขา “ไฮเวิน” ของเมืองเว้ แปลตามคำว่าเมฆแห่งสมุทร หมายถึงด้านประจำท้องทะเลที่มีความสูงเด่นจนคล้ายว่า จะ “สูงเทียมเมฆ” ที่เดียว

“ปฐมกษัตริย์” หมายถึง ราชผู้ครองนครเป็นลำดับแรก มีความสำคัญในฐานะที่เป็น ต้นราชวงศ์ “ปฐมกษัตริย์” จึงแสดงความสำคัญของกษัตริย์องค์เชียงสี่ ในฐานะผู้ก่อตั้ง อาณาจักรเว้ เมื่อเรียกเมืองเว้ว่า “จักรพรรดินคร” ซึ่งแปลว่าเมืองแห่งจักรพรรดิจึงหมายถึงเมืองที่มีความยิ่งใหญ่เหนือเมืองเล็กเมืองน้อยทั้งหลายในอาณาจักร

ส่วน “หลักพิชัยสงคราม” หมายถึงตำราเพื่อมีชัยชนะในสงครามและ “หลักภูมิพยากรณ์” หมายถึงวิชาที่ว่าด้วยการสร้างบ้านสร้างเมืองให้รุ่งเรืองและสงบสุข การสร้าง “จักรพรรดินคร” ตาม “หลักพิชัยสงคราม” และ “หลักภูมิพยากรณ์” ของจีนจึงแสดงความรอบรู้และความยิ่งใหญ่ทางวัฒนธรรมของกษัตริย์ผู้สร้างเมืองให้ประชาชนอาศัยอยู่ได้อย่างสงบสุข และคลาดแคล้วจากการรุกรานของศัตรู

- หลังจากที่กรุงหงสาวดี ศูนย์กลางของอาณาจักรมอญอันยิ่งใหญ่ รุ่งเรืองติดต่อกันมาเกือบพันปีก็ถึงคราวอวสานเมื่อกษัตริย์อลองพญาของพม่าได้ **กรีธาทัพ** มายึดกรุงหงสาวดีได้อย่างเด็ดขาด ก่อนหน้าการล่มสลายของอาณาจักรอยุธยาเพียง 10 ปี (ชุด “วิถีไทย” ตอน “ไทยรามัญ”)

“กรีธาทัพ” ในบทสารคดีข้างต้น เป็นคำกริยาที่แสดงภาพการยกพลรบอันยิ่งใหญ่ ของพม่าเข้ามาพิชิตกรุงหงสาวดี “กรีธาทัพ” แสดงความยิ่งใหญ่ด้วยจำนวนพล ศาสตราวุธ และฝีมือของนักรบ

- เดือนมกราคมป่าเปลี่ยนสีแต่งแต้มผืนดอยอินทนนท์จนดูแปลกตา ส่งสัญญาณให้ **สรรพชีวิต** รับรู้ว่า ฤดูกาลแห่งความแห้งแล้งกลับมาเยือนผืนโลกอีกครั้งหนึ่ง (ชุด “แม่น้ำเจ้าพระยา” ตอน “ขุนน้ำอินทนนท์”)

ข้อความนี้กล่าวถึงการย่างเข้าสู่ฤดูแล้ง ซึ่งมีผลทำให้ต้นไม้บนดอยอินทนนท์ผลัดใบ และเปลี่ยนสี อันเป็นสัญญาณธรรมชาติที่กระตุ้นให้ชีวิตทั้งหลายซึ่งอาศัยอยู่บนดอยนี้ได้ปรับตัวกันอีกครั้งหนึ่ง คำว่า “สรรพชีวิต” เป็นคำสมาสที่เหมาะสมกับบริบท คือให้ความสละสลวยและบอกระดับสูงของความหมายอย่างภาษาแบบแผน

- แม้ว่าจะมีระบบความปลอดภัยที่ดี และบนแท่นจะได้รับข่าวสาร เกี่ยวกับสภาพอากาศจากกรมอุตุนิยมวิทยาอยู่ตลอดเวลา แต่ชีวิตที่อยู่กลาง ท้องทะเลเช่นนี้ ก็หลีกเลี่ยงการเผชิญหน้ากับคลื่นลมที่ปั่นป่วนกลางทะเลไม่ได้(ชุด “ทะเลไทย” ตอน “ปีโตรเลียมกลางทะเล”)

พนักงานชุดเจาะปีโตรเลียม ต้องเผชิญกับภัยธรรมชาติในท้องทะเลโดยเฉพาะคลื่นลมถึงแม้ว่ามีระบบการทำงานที่ดีและได้รับข่าวสารจากกรมอุตุนิยมวิทยาอยู่เสมอแต่ “การเผชิญหน้ากับคลื่นลมที่ปั่นป่วนกลางทะเล” ก็ไม่ใช่สิ่งที่จะหลีกเลี่ยงได้

2. ประโยคและความสัมพันธ์ระหว่างประโยค

สารคดีโลกสลัสนิยมใช้ประโยคหลายชนิดเพื่อโน้มน้าวใจผู้รับสาร ประโยคเหล่านี้แบ่งตามประเภทใหญ่ๆได้เป็น ประโยคที่แบ่งตามลักษณะโครงสร้างของประโยค ประโยคที่แบ่งตามความมุ่งหมายในการสื่อสารของผู้พูด และประโยคที่แบ่งตามสถานการณ์ ในด้านความสัมพันธ์ระหว่างประโยคนิยมใช้การซ้ำคำเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างประโยค

2.1 ประโยคที่แบ่งตามลักษณะโครงสร้างของประโยค

ประโยคในภาษาไทยแบ่งตามลักษณะโครงสร้างของประโยคเป็นประโยคความเดียว ประโยคความรวมและประโยคความซ้อน ผู้วิจัยพบว่าในบทสารคดี โลกสลัสนี้ ที่มีผลต่อการโน้มน้าวใจคือประโยคความรวมที่เชื่อมความแบบขัดแย้งกันโดยมักปรากฏร่วมกับประโยคความซ้อนเรียกว่าความรวมซับซ้อน (นววรรณ พันธุเมธา, 2526 : 154)

การใช้ประโยคความรวมที่เชื่อมความแบบขัดแย้งกัน มีผลทำให้เนื้อความเด่นและสะดุดใจ ดังที่ เปลื้อง ณ นคร (2540 : 27) กล่าวว่า “การตั้งประโยคให้เนื้อความขัดกัน จะทำให้ความที่กล่าวมีรสและชวนฟังยิ่งขึ้น” ประโยคชนิดนี้ในบทสารคดี โลกสลัสนี้ มักใช้คำว่า “แต่” เป็นคำเชื่อม

- ในอดีตประเพณีสารทจีนในเวียดนามเคยชบเซามาานาน เพราะรัฐบาลสังคมนิยมมีนโยบายห้ามการโหมณาให้ประชาชนเข้ามาร่วมกิจกรรมทางศาสนาใดๆ... **แต่พร้อมกับนโยบายที่เปิดกว้างทางเศรษฐกิจการเมืองมากขึ้นในช่วง 4 - 5 ปี ที่ผ่านมามหาศาลสารทจีนของชาวเวียดนามก็กลับมาจัดกันอย่างเอิกเกริกอย่างนี้อีกครั้ง** (ชุด “เวียดนาม” ตอน “มรดกทะเล”)

ข้อความ “พร้อมกับนโยบายที่เปิดกว้างทางเศรษฐกิจการเมืองมากขึ้นในช่วง 4 - 5 ปีที่ผ่านมา เทศกาลสารทจีนของชาวเวียดนามก็กลับมาจัดกันอย่างเอิกเกริกอย่างนี้อีกครั้ง” ต่อกับข้อความที่มาก่อนด้วยคำเชื่อม “แต่” ซึ่งบอกความขัดแย้งแสดงความเปลี่ยนแปลงในปัจจุบันที่เกิดขึ้นตรงกันข้ามกับภาวะในอดีต และชี้แนะปัจจัยของความเปลี่ยนแปลงว่าคือระบบเศรษฐกิจและการเมืองที่เปิดกว้างขึ้น โนม่น้าวให้เห็นสภาพชีวิตที่น่าพึงพอมากขึ้น

ประโยคในข้อความดังกล่าวประกอบด้วยประโยคความรวมที่ประกอบด้วยประโยคความซ้อนสองประโยคเชื่อมกันด้วยคำว่า “แต่” ได้แก่ประโยค “ในอดีตประเพณีสารทจีนในเวียดนามเคยชบเซามาานานเพราะรัฐบาลสังคมนิยมมีนโยบายห้ามการโหมณาให้ประชาชนเข้ามาร่วมกิจกรรมทางศาสนาใดๆ” และประโยค “พร้อมกับนโยบายที่เปิดกว้างทางเศรษฐกิจการเมืองมากขึ้นในช่วง 4 - 5 ปีที่ผ่านมาเทศกาลสารทจีนของชาวเวียดนามก็กลับมาจัดกันอย่างเอิกเกริกอย่างนี้อีกครั้ง”

ประโยคแรกมีประโยค “เพราะรัฐบาลสังคมนิยมมีนโยบายห้ามการโหมณาให้ประชาชนเข้ามาร่วมกิจกรรมทางศาสนาใดๆ” ขยายกริยา “เคยชบเซา” ส่วนประโยคที่สองมีอนุพากย์ “ที่เปิดกว้างทางเศรษฐกิจการเมืองมากขึ้นในช่วง 4 - 5 ปีที่ผ่านมา” ขยายประธาน “นโยบาย”

- ภายหลังการฉายภาพยนตร์เรื่องนางสาวสุวรรณก็มีการเรียกร้องให้คนไทยสร้างภาพยนตร์ดำเนินเรื่องออกมาเองบ้าง จนกระทั่งข้าราชการที่ต้องออกจากราชการตามนโยบายคุลยภาพกลุ่มหนึ่ง ประกาศรับสมัครผู้แสดงภาพยนตร์ลงในหนังสือพิมพ์ **แต่ยังไม่ทันจะได้ถ่ายทำก็ถูกหลวงกลการเจนจิตและคณะชิงลงมือสร้างภาพยนตร์ได้สำเร็จเสียก่อน** (ชุด “หนังไทย” ตอน “ภาพยนตร์อัมพร”)

ข้อความนี้ซึ่งบรรยายการกระตุ้นให้คนไทยสร้างภาพยนตร์บันเทิงขึ้นมาเองต่อจากภาพยนตร์เรื่องแรกที่สร้างขึ้นโดยชาวต่างประเทศแล้วคือเรื่อง “นางสาวสุวรรณ” “แต่ยังไม่ทันจะได้ถ่ายทำก็ถูกหลวงกลการเจนจิตและคณะชิงลงมือสร้างภาพยนตร์ได้สำเร็จเสียก่อน” ประโยคนี้น่าจะให้รู้สึกรู้สึกว่ากลุ่มของหลวงกลการเจนจิตมีความพร้อมมากกว่ากลุ่มใดจึงสามารถผลิตภาพยนตร์ด้วยฝีมือคนไทยได้อย่างรวดเร็วออกมาเป็นรายแรก การใช้ประโยคความรวมซับซ้อนเชื่อมความแบบขัดแย้งเช่นนี้ น่าสนใจกว่าการบอกเล่าธรรมดาว่า กลุ่มหลวงกลการเจนจิตสร้างภาพยนตร์บันเทิงได้สำเร็จเป็นรายแรกของประเทศไทย ในขณะที่กลุ่มข้าราชการกำลังประกาศรับสมัครผู้แสดง ซึ่งไม่ได้แสดงให้เห็นภาพของความพร้อมและความจับใจของกลุ่มหลวงกลการเจนจิตมากนัก

ข้อความข้างต้นนี้ใช้ประโยคที่มีความยาวมากเป็นประโยคความรวมซับซ้อนเชื่อมกับส่วนที่สองซึ่งเป็นประโยคความรวมโดยมี “แต่...ก็” เป็นคำเชื่อม

ประโยคความรวมซับซ้อนนี้คือ “ภายหลังการฉายภาพยนตร์เรื่องนางสาวสุวรรณก็มีการเรียกร้องให้คนไทยสร้างภาพยนตร์ดำเนินเรื่องออกมาเองบ้าง จนกระทั่งข้าราชการที่ต้องออกจากราชการตามนโยบายคุลยภาพกลุ่มหนึ่งประกาศรับสมัครผู้แสดงภาพยนตร์ลงในหนังสือพิมพ์” เห็นได้ว่าประโยคนี้นี้ประกอบด้วยประโยคความเดียวเชื่อมกับประโยคความซ้อน โดยมี “จนกระทั่ง” เป็นคำเชื่อม ประโยคความซ้อนที่ว่านี้มีอนุพจน์ “ที่ต้องออกตามนโยบายคุลยภาพกลุ่มหนึ่ง ขยายประธาน ”ข้าราชการ”

ส่วนที่สองประกอบด้วยประโยคความเดียวเชื่อมด้วยก็กับประโยคความรวมคือ “ยังไม่ทันจะได้ถ่ายทำ” และ “ถูกหลวงกลการเจนจิตและคณะชิงลงมือสร้างภาพยนตร์ได้สำเร็จเสียก่อน”

- ถึงแม้ว่าราชวงศ์เหวียนจะได้สถาปนาอาณาจักรเวียดนามโดยมิไว้เป็นศูนย์กลางแต่ทุก๗ ปี เวียดนามก็ยังคงต้องส่งบรรณาการไปให้จักรพรรดิจีนเสมอ ภาพพิมพ์ไม้ศิลปะพื้นบ้านภาพนี้ขบวนหนูส่งส่วยให้แม่ว่าง นอบน้อม สะท้อนให้เห็นถึงลักษณะความสัมพันธ์เชิงอำนาจของอาณาจักรทั้งสองแบบแผนพระราชวังเวียดสร้างตามอย่างพระราชวังแห่งกรุงปักกิ่ง

สถาปัตยกรรมปรากฏทิวทัศน์แต่ศิลปะตกแต่งภายในกลับแสดง

เอกลักษณ์ อันเป็นลีลาของเว็โดยเฉพาะ (ชุด “อินโคจีน” ตอน เว็ : จักรพรรดิจีน)

ข้อความนี้ใช้ประโยคความรวมซับซ้อนกล่าวถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างอาณาจักรเว็คนามกับอาณาจักรจีน โดยอาณาจักรเว็คนามตกอยู่ในฐานะผู้อ่อนน้อมที่ด้อยกว่าแม้ว่าจะเป็นอิสระด้วยการสถาปนาอาณาจักรขึ้นมาแล้วก็ตาม หลังจากนั้นก็ได้แสดงหลักฐานทางศิลปะในด้านโบราณคดีโดยใช้ประโยคความรวมที่เป็นเหตุผล

ประโยคที่เป็นผลคือ “แบบแผน พระราชวังจึงสร้างตามอย่างพระราชวังแห่งกรุงปักกิ่ง” อย่างไรก็ตามที่ศิลปศาสตร์ก็ชี้เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมเว็ด้วยประโยคที่เชื่อมกับประโยค “สถาปัตยกรรมปรากฏอิทธิพลจีน” ด้วยสันธาน “แต่” ว่า “แต่ศิลปะตกแต่งภายในกลับแสดงเอกลักษณ์อันเป็นลีลาของเว็โดยเฉพาะ”

ข้อความที่ยกมานี้อาจวิเคราะห์ได้เป็น 2 ช่วง คือ ช่วงที่ 1 แสดงความสัมพันธ์ระหว่าง 2 อาณาจักรด้วยประโยคความรวมซับซ้อนที่แสดงความขัดแย้ง ประกอบด้วยประโยคความซ้อนและประโยคความเดียวเชื่อมกันด้วยคำว่า “ถึงแม้ว่า...แต่...ก็”

ประโยคความซ้อนคือ “ราชวงศ์เว็ยนั้นจะได้สถาปนาอาณาจักรเว็คนามโดยมีเว็เป็นศูนย์กลาง” ประโยคนี้มี “โดยมีเว็เป็นศูนย์กลาง” เป็นอนุพจน์ขยายกริยา “สถาปนา” ส่วนประโยคความเดียวได้แก่ “ทุก ๆ 2 ปี เว็คนามก็ยังคงต้องส่งบรรณาการไปให้จักรพรรดิจีนเสมอ”

ช่วงที่ 2 แสดงเหตุผลของอิทธิพลทางวัฒนธรรมของจีนต่อเว็คนามและแย้งว่า เว็คนามยังคงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนอยู่ด้วย ประกอบด้วยประโยคความรวมซับซ้อนและประโยคความรวมที่เชื่อมความแบบขัดแย้งกัน

ประโยคความรวมซับซ้อน “ภาพพิมพ์ไม้ศิลปะพื้นบ้านภาพนี้เป็นภาพเป็นภาพขบวนหนูส่งส่วยให้แมวอย่างนอบน้อม สะท้อนให้เห็นถึงลักษณะความสัมพันธ์เชิงอำนาจของอาณาจักรทั้งสอง แบบแผนพระราชวังเว็จึงสร้างตามอย่างพระราชวังแห่งกรุงปักกิ่ง” ประกอบด้วยประโยคความซ้อนเชื่อมกันประโยคความเดียวด้วยคำว่า “จึง”

ประโยคความซ้อนนี้มีอนุพจน์ “ขบวนหนูส่งส่วยให้แมวอย่างนอบน้อม” ขยายส่วนเติมเต็ม “ภาพ” ของกริยา “เป็น” ส่วนประโยคความเดียวคือ “แบบแผนพระราชวัง(จึง)สร้างตามอย่างพระราชวังแห่งกรุงปักกิ่ง”

ประโยคความรวมที่เชื่อมความแบบขัดแย้งกันประกอบด้วยประโยคความเดียว “สถาปัตยกรรมปรากฏอิทธิพลจีน” มีสำนวน “แต่” เชื่อมกับประโยคความซ้อน “ศิลปะตกแต่งภายในกลับแสดงเอกลักษณ์อันเป็นลีลาของเว้โดยเฉพาะ”

- ในขณะที่เรายกย่องและให้เกียรติแก่ภาพยนตร์ประเภทหนึ่ง **แต่เรากลับ**

ละเลยและมองว่าภาพยนตร์อีกประเภทเป็น “น้ำเน่า” ด้วยอาจหลงลืม

พิจารณาถึงคุณค่าในฐานะที่เป็นมหรสพสืบบันเทิงตอบสนองความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ(ชุด “หนังไทย” ตอน “ภาพสะท้อนสังคม”)

ข้อความตอนนี้แสดงทัศนคติต่อหนังไทยประเภทเน้นความบันเทิงในมุมมองที่แย้งความคิดในกระแสการวิจารณ์ แท้ที่จริงแล้วภาพยนตร์ประเภทนี้ได้ทำหน้าที่ตามบทบาทของสื่อภาพยนตร์ที่มุ่งสนองความต้องการด้านความเพลิดเพลินของคนส่วนใหญ่ จึงไม่ใช่งานที่ด้อยคุณค่าเสียทีเดียว

ประโยคในข้อความนี้เป็นประโยคความรวมซับซ้อนที่ประกอบด้วยประโยคความรวมซับซ้อนกับประโยคความซ้อนเชื่อมกันด้วยคำว่า “ด้วย”

ส่วนแรกเป็นประโยคความรวมซับซ้อนที่ประกอบด้วยประโยคความรวม “เรายกย่องและให้เกียรติแก่ภาพยนตร์ประเภทหนึ่ง” เชื่อมกับประโยคความรวมซับซ้อน “เรากลับละเลยและมองว่าสื่ออีกประเภทเป็นน้ำเน่า” โดยมี “ ในขณะที่...แต่” เป็นคำเชื่อม แล้วใช้คำเชื่อม “ด้วย” เชื่อมกับส่วนที่สอง

ส่วนที่สองแสดงผลของประโยคในในส่วนแรกประกอบด้วยประโยคความซ้อน “อาจหลงลืมพิจารณาถึงคุณค่าในฐานะที่เป็นมหรสพสืบบันเทิงตอบสนองความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ” มี “ในฐานะที่เป็นมหรสพสืบบันเทิงตอบสนองความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ” เป็นอนุพจน์ขยาย “ฐานะ” ซึ่งเป็นส่วนขยายกริยาวิเศษณ์ “หลงลืมพิจารณา”

2.2 ประโยคที่แบ่งตามความมุ่งหมายในการสื่อสารของผู้พูด

ประโยคที่แบ่งตามความมุ่งหมายในการสื่อสารของผู้พูด พอจะแบ่งได้เป็นประโยคบอกเล่า ประโยคคำสั่ง ประโยคคำถาม ประโยคปฏิเสธ และประโยคอื่นวอนหรือขอร้อง ประเภทที่มีใช้อย่างโดดเด่นในบทสารคดี โลกสลัปสี่ คือประโยคบอกเล่าที่มีเนื้อความบางส่วน

แสดงคำถาม และประโยคบอกเล่าที่มีเนื้อความบางส่วนแสดงการปฏิเสธ ประโยคคำถามและ ประโยคปฏิเสธ

2.2.1 ประโยคบอกเล่า

2.2.1.1 ประโยคบอกเล่าที่มีเนื้อความบางส่วนแสดงคำถาม

ประโยคบอกเล่าที่มีเนื้อความบางส่วนแสดงคำถาม ช่วยกระตุ้นให้เกิดการขบคิดและเกิดความหวั่นวิตกร่วมด้วยต่อเหตุการณ์ที่เป็นปัญหา

- แม้ความพยายามสร้างเขื่อนกั้นน้ำเค็มในทะเลสาบจะมุ่งหวังเพื่อแก้ปัญหา การรุกเข้ามาของน้ำเค็มจากอ่าวไทยแต่ก็จะนำมาซึ่งความเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ ของระบบนิเวศในทะเลสาบสงขลา **ทะเลสาบสงขลาจะดำรงอยู่หรือไม่ เป็นคำถามจากหัวใจของสรรพชีวิตในบึงใหญ่แห่งนี้**(ชุด”ทะเลสาบในเมืองไทย” ตอน “ทะเลสาบสงขลา”)

ข้อความนี้ชี้ว่าการแก้ปัญหาสภาพแวดล้อมส่วนหนึ่งด้วยเทคโนโลยีทำให้ระบบนิเวศ ผันแปรไปและกระทบต่อชีวิตที่ต้องอาศัยสิ่งแวดล้อมนั้น การดำรงอยู่ของทะเลสาบสงขลาจึงมีความสำคัญมาก “ทะเลสาบสงขลาจะดำรงอยู่หรือไม่เป็นคำถามจากหัวใจสรรพชีวิตในบึงใหญ่แห่งนี้” เป็นประโยคบอกเล่าที่สื่อว่ามีคำถามเกิดขึ้นด้วยความวิตกกังวลและความห่วงใยต่ออนาคต คำถามนั้นเป็นความรู้สึกของ “สรรพชีวิต” ในแหล่งน้ำนั้นเอง ข้อความ “ทะเลสาบสงขลาจะดำรงอยู่หรือไม่” เป็นอนุพакย์ที่ทำหน้าที่เป็นประธานของประโยคความซ้อน แฝงนัยว่า “สรรพชีวิตในบึงใหญ่แห่งนี้” คือผู้ที่จะต้องเผชิญชะตากรรมต่อไปโดยไม่สามารถจะช่วยเหลือตัวเองได้

- ถนนหนทางที่ตัดขึ้นสู่คอยสูงทำให้ผู้คนในหมู่บ้านที่ห่างไกลสามารถติดต่อกับชุมชนเมืองได้ไม่ยากนัก **การพัฒนาจะดำเนินควบคู่ไปกับการรักษาวัฒนธรรมได้หรือไม่ยังคงเป็นคำถามในใจของหมู่บ้านเทพอวมทั้งหมู่บ้านใกล้เคียงที่เข้าร่วมโครงการพัฒนาลุ่มน้ำแม่จัน** (ชุดชนกลุ่มน้อยในเมืองไทย” ตอน“ลีซอ”)

“การพัฒนาจะดำเนินควบคู่ไปกับการรักษาวัฒนธรรมได้หรือไม่” เป็นอนุพากย์ที่ทำหน้าที่เป็นประธานของประโยคความซ้อน แสดงความสติดกั่วงวลต่ออนาคตของชาวบีสันเทโพและใกล้เคียงว่าอาจต้องสูญเสียวัฒนธรรมหรือจิตวิญญาณดั้งเดิมไป เมื่อความเจริญเข้ามาเยือนภายหลังโครงการพัฒนา

2.2.1.2 ประโยคบางเล่าที่มีเนื้อความบางส่วนแสดงการปฏิเสธ

ประโยคบอกเล่าที่มีเนื้อความบางส่วนแสดงการปฏิเสธ ช่วยย้ำความสำคัญของ เนื้อความ ทำให้เนื้อความ โดดเด่นน่าสนใจ

- ทับหลังนายฉัตรบรมสินธ์ในกาลต่อมาได้กลายเป็นศิลปวัตถุล้ำค่าที่ร้อยรัดแรงศรัทธา นำพาจิตสำนึกพี่น้องไทยทั่วประเทศให้เกิดความหวงแหนมรดกตกทอดทางวัฒนธรรมทั้งมวลอย่างใหญ่หลวงและ*อย่างที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อนในสังคมไทย* (ชุด “ศิลปขอมในเมืองไทย” ตอน “ตามรอยชัชวรมัน”)

จะเห็นว่าอนุพากย์ “อย่างที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อนในสังคมไทย” ขยายข้อความ “นำพาจิตสำนึกพี่น้องไทยทั่วประเทศให้เกิดความหวงแหน” ซึ่งให้เห็นอิทธิพลของทับหลังนารายณ์บรมสินธ์ที่สร้างแรงศรัทธาต่อประชาชนอันเนื่องมาจากเหตุการณ์เรียกร้องให้นำทับหลังนารายณ์บรมสินธ์ที่ถูกขโมยไปขายยังต่างประเทศกลับมาเป็นของไทยอีกครั้ง วลี “ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน” ย้ำให้รู้สึกว่าเป็นปรากฏการณ์ครั้งแรกซึ่งยิ่งใหญ่และน่าพิศวงจริงๆ

- ...หากเกิดปัญหาขึ้นเพียงเล็กน้อย ก็อาจหมายถึงการสูญเสียชีวิตและทรัพย์สินที่ประมาณค่าไม่ได้ แม้ว่าจะเป็นเวลาพักผ่อนหรือออกเเวรแต่หากเกิดปัญหาขึ้นพวกเขาต้องพร้อมที่จะกลับมาช่วยกันแก้ไข ชีวิตบนแท่นผลิตกลางทะเลจึงเป็นชีวิตที่ต้องตื่นตัวอยู่เสมอ *การทำงานกลางทะเลที่ต้องแบกรับความรับผิดชอบอันใหญ่หลวงเช่นนี้ จึงเป็นแรงกดดันต่อพนักงานที่อยู่บนแท่นผลิตมิใช่น้อย* (ชุด “ทะเลไทย” ตอน “ปิโตรเลียมกลางทะเล”)

ข้อความที่เน้นเป็นประโยคบอกเล่าที่มีส่วนทำให้เนื้อความน่าสนใจ โดยวลี “มิใช่น้อย” เป็นส่วนขยายที่แสดงการปฏิเสธซึ่งนำหนักความกดดันที่พนักงานชุดเจาะปิโตรเลียมต้องเผชิญ แทนที่จะกล่าวว่าพวกเขาได้รับแรงกดดันเป็นอย่างมาก ซึ่งฟังดูธรรมดาไป

- ภายในบ้านของชาวทิเบตมีสิ่งที่จะขาดเสียไม่ได้คือหิ้งบูชามีถ้วยทองเหลืองสำหรับถวายน้ำพระ และมุนั่งวิปัสณา **บอกให้รู้ว่าไม่มีอิทธิพลใด สามารถลบล้างความศรัทธาในพุทธศาสนาของพวกเขาได้** (ชุด “48 วันในทิเบต ตอนที่ 6”)

“ไม่มีอิทธิพลใดสามารถลบล้างความศรัทธาในพุทธศาสนาของพวกเขาได้” เป็นอนุพากย์ที่ทำหน้าที่เป็นกรรมของกริยา “บอกให้รู้” ในประโยคหลัก แสดงความยึดมั่นศรัทธาของชาวทิเบตที่มีพุทธศาสนาอย่างเหนียวแน่น

2.2.2 ประโยคปฏิเสธ

ประโยคปฏิเสธในบทสารคดี โลกสลัปสี่ ใช้สื่อความหมายตามเจตนาได้หลายลักษณะที่เด่นก็คือทำหน้าที่ชี้แจงข้อเท็จจริงหรือกล่าวแย้งข้อมูลที่ไมถูกต้อง เช่น

- ไม่ว่าจะพบสิ่งทีพบภายในหรือตัวองค์ศตูปทั้งสามล้วนแสดงให้เห็นถึงการรับเอาวัฒนธรรมจีนมาทั้งสิ้น **ไม่มีร่องรอยใดที่สามารถบ่งบอกได้ว่าเคยมีอิทธิพลของชนชาติไทยปรากฏให้เห็นอยู่เลย** (ชุด “น่านเจ้า” ตอน “คนไทยมาจากไหน”)

“ไม่มีร่องรอยใดที่สามารถบ่งบอกได้ว่าเคยมีอิทธิพลของชนชาติไทยปรากฏให้เห็นอยู่เลย” เป็นประโยคปฏิเสธที่แสดงข้อเท็จจริงของหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่หักล้างข้อสันนิษฐานว่าน่านเจ้าคือถิ่นกำเนิดของคนไทย เสริมประโยคบอกเล่าที่นำหน้ามาก่อนว่า “ไม่ว่าจะเป็นสิ่งที่พบภายในหรือตัวองค์ศตูปทั้งสามล้วนแสดงให้เห็นถึงการรับเอาวัฒนธรรมจีนมาทั้งสิ้น” ประโยคปฏิเสธเช่นนี้แสดงว่าสารคดีได้ยืนยันความคิดใหม่อย่างมั่นใจ

นอกจากนี้ยังมีการใช้ประโยคชี้แจงข้อเท็จจริงและเร้าความสนใจต่อปมปัญหา เช่น

- ไม่มีใครรู้ว่าสาเหตุของไฟป่าเมื่อสองวันก่อนที่ผ่านมาก็อะไร

ปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่าจากชาวเขายังคงดำเนินอยู่หรือไม่ (ชุด “ชนกลุ่มน้อยในเมืองไทย” ตอน “ม้ง”)

จะเห็นว่าประโยค “ไม่มีใครรู้ว่าสาเหตุของไฟป่าเมื่อสองวันก่อนที่ผ่านมาก็อะไร” ซึ่งให้เห็นความไม่แน่ชัดของสาเหตุไฟป่าซึ่งยังไม่มีใครบอกได้ ประโยคนี้เป็นประโยคปฏิเสธที่มีนัยเป็นเชิงถาม แต่ประโยคคำถามที่ตามมาดูเหมือนจะแนะนำให้คิดว่าการบุกรุกพื้นที่ของชาวเขาที่คุกคามจะยังไม่ยุติอาจเป็นสาเหตุก็ได้ ประโยคปฏิเสธและประโยคคำถามดังกล่าวเหมาะแก่ การสื่อสารประเด็นปัญหาที่ยังคลุมเครือให้ค้นหาคำตอบกันต่อไป

- ที่นี่เป็นเพียงที่พักชั่วคราวระยะเวลาหนึ่งเท่านั้น ไม่มีใครรู้ว่าใน

ดินแดนสุวรรณภูมิแห่งนี้ ณ ที่ใดคือที่อาศัยถาวรสำหรับพวกเขา (ชุด “วิถีไทย” ตอน “ไทยรามัญ”)

ประโยค “ไม่มีใครรู้ว่าในดินแดนสุวรรณภูมิแห่งนี้ ณ ที่ใดคือที่อาศัยถาวรสำหรับพวกเขา” ก็เป็นประโยคปฏิเสธที่มีนัยเป็นเชิงถาม ข้อความ “ไม่มีใครรู้” บอกความไม่แน่ชัดต่อไปในอนาคตซึ่งชวนให้คิดว่าชาวมอญจะหาหลักแหล่งโดยไม่ต้องอพยพโยกย้ายได้หรือไม่ และชาวมอญจะยึดที่ใดเป็นที่อยู่ร่วมกันอย่างถาวร

2.2.3 ประโยคคำถาม

ในการสนทนาทั่วไปประโยคคำถามคือประโยคที่มีเนื้อความแสดงคำถามที่ผู้พูดมีเจตนาให้ผู้ฟังตอบ เมื่อพิจารณาบทสารคดี โลกสลัปส์ ผู้วิจัยพบว่ามีประโยคคำถามที่กระตุ้นการขบคิดโดยปรากฏอยู่ทั้งในช่วงต้น ช่วงเนื้อเรื่อง และช่วงท้ายเรื่อง

2.2.3.1 ประโยคคำถามที่อยู่ในช่วงต้นและช่วงเนื้อเรื่อง

- จดหมายเหตุของจีนบันทึกถึงการอาศัยอยู่ของกลุ่มชนชาติไทยหรือไตในน่านเจ้าซึ่งเชื่อว่าคงอยู่ที่นั่นมาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 6 จวบจนทุกวันนี้ชนชาติไตยังพำนักอยู่ในมณฑลยูนนาน เป็นชุมชนใหญ่ทั้งที่สิบสองปันนาและเต๋อหง ด้วย

ลักษณะทางวัฒนธรรมหลายประการที่คล้ายคลึงกัน อีกทั้งภาษาไตในยูนนานยังมีเสียงและความหมายพ้องกับภาษาไทยหลายคำด้วยกัน ด้วยเหตุนี้จึงเชื่อได้ว่าที่นี้คือถิ่นกำเนิดของไทย **แต่น่านเจ้าเป็นของคนไทยจริงหรือ** คำถามนี้ก่อตัวขึ้นเมื่อนักวิชาการกลุ่มหนึ่งเสนอข้อคิดเห็นคัดค้านความเชื่อดังกล่าว โดยอาศัยหลักฐานทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ความเป็นอยู่ของผู้คนในปัจจุบันที่อาศัยอยู่ในอาณาจักรเดิมเป็นสิ่งพิสูจน์ (ชุด “น่านเจ้า” ตอน “คนไทยมาจากไหน”)

หลังจากที่ให้ข้อมูลจากจดหมายเหตุจีนว่าชนชาติไตเคยอาศัยอยู่ในอาณาจักรน่านเจ้าจนกระทั่งปัจจุบันก็ยังเป็นชุมชนใหญ่ในเมืองสิบสองปันนาและเต๋อหงของมณฑลยูนนาน เชื่อได้ว่ายูนนานคือถิ่นกำเนิดของไทย บทสารคดีก็ได้ตั้งคำถามเป็นเชิงแย้งว่า “แต่น่านเจ้าเป็นของคนไทยจริงหรือ” คำถามนี้มุ่งให้ให้บททวนความเชื่อที่ว่าอาณาจักรน่านเจ้าเป็นของคนไทย แล้วให้ข้อมูลที่มาจากข้อสงสัยดังกล่าวว่า คือการพบหลักฐานที่มาจากการศึกษาประวัติศาสตร์และ ความเป็นอยู่ของคนในอาณาจักรน่านเจ้าเดิม ประโยคคำถามเชิงแย้งนี้ทำให้เห็นว่า ประเด็นว่า “คนไทยมาจากไหน” เป็นสิ่งซับซ้อนและไม่ควรด่วนสรุป

- ความบริบูรณ์ของผืนป่าในเมืองไทยยังได้ให้กำเนิดพันธุ์ไม้ป่าชนิดหนึ่งซึ่งมีปรากฏในผืนป่าโบราณเพียงไม่กี่แห่งในโลก แล้วในกาลต่อมาได้กลายเป็นตัวแทนแห่งมวลดอกไม้ของชาติไทย และคนไทยที่ทั่วโลกต่างชื่นชม **เหตุใดจึงเรียกว่ากล้วยไม้** เหตุที่เรียกว่ากล้วยไม้น่าจะเป็นเพราะมีลักษณะคล้ายผลกล้วยซึ่งเรียกตรงๆว่าลำลูกกล้วย และหากพิจารณาเทียบเคียงกับคำว่าออกคิดในภาษาอังกฤษ ก็ดูเหมือนจะมีความหมายใกล้เคียงกัน โดยคำว่าออกคิดนั้นมาจากภาษากรีก ซึ่งแปลความหมายได้ว่ามีลักษณะโป่งคล้ายต่อมซึ่งก็หมายถึงลำลูกกล้วยนั่นเอง (ชุด “กล้วยไม้ไทย” ตอน “อัญมณีของแผ่นดิน”)

ประโยค “เหตุใดจึงเรียกว่ากล้วยไม้” เป็นประโยคคำถามที่กระตุ้นให้คิดถึงที่มาของคำว่า “กล้วยไม้” แล้วตอบคำถามต่อไปทันทีว่า “เหตุที่เรียกว่ากล้วยไม้น่าจะเป็นเพราะมีลักษณะคล้ายผลกล้วย...” วิธีการตั้งคำถามแทรกในเนื้อเรื่องเช่นนี้ทำให้ผู้ฟังสนใจคำถามที่อาจไม่ได้คิดถึงมาก่อน และทำให้บทบรรยายมีสีสันเพิ่มขึ้นกว่าการใช้ประโยคบอกเล่าแต่เพียงอย่างเดียว

- นักโบราณคดีสันนิษฐานว่าชาวศรีวิชัยได้ใช้เรือเหล่านี้ติดต่อค้าขายทางทะเล สร้างความรุ่งเรืองให้แก่อาณาจักร แต่มีผู้แสดงทัศนะว่าเรือขนาดเพียงเท่านั้นคงไม่สามารถฝ่าคลื่นลมในทะเลออกไปในระยะเวลาไกลๆ ได้ เรือเหล่านี้จึงอาจเป็นเพียงยานพาหนะของชนพื้นเมืองที่ใช้สัญจรกันในบริเวณชายฝั่งใกล้ๆ เท่านั้น

แล้วหลักฐานที่แสดงความเป็นมหาอำนาจทางการค้าของอาณาจักรศรีวิชัยคืออะไร ปี พ.ศ.2537 สถาบันวิจัยโบราณคดี ประเทศอินโดนีเซียได้ดำเนินการขุดค้นบริเวณที่สันนิษฐานว่าเป็นที่ตั้งของชุมชนศรีวิชัยในบริเวณรอบๆ เมืองปาเล็มบัง พบเครื่องเคลือบดินเผาสมัยราชวงศ์ถังมากกว่าหมื่นชิ้นตามแหล่งโบราณคดีตลอดแนวลำน้ำมูติง (ชุด “ศรีวิชัย” ตอน “บันทึกจากท้องทะเล”)

ในเมื่อมีความเห็นค้านว่าเรือพาณิชย์ไม่น่าจะเป็นปัจจัยที่สร้างความรุ่งเรืองของ อาณาจักรศรีวิชัย บทสารคดีก็ได้ตั้งคำถามนำว่า “แล้วหลักฐานที่แสดงความเป็นมหาอำนาจทางการค้าของอาณาจักรศรีวิชัยคืออะไร” จากนั้นจึงคลี่คลายข้อสงสัยนี้ด้วยการแสดงหลักฐานที่ ค้นพบในปี พ.ศ. 2537 ซึ่งจัดว่ามีน้ำหนักมากกว่า

-...ชาวหาดเสี้ยว...คือกลุ่มชนชาวลาวพวนซึ่งมีถิ่นกำเนิดอยู่ ณ ดินแดนในอาณาจักรล้านช้างเพราะการสงครามจึงถูกกวาดต้อนมายังสยามประเทศเมื่อ ครั้งกรุงรัตนโกสินทร์ ตอนต้นแล้วส่วนหนึ่งมาอาศัยอยู่ในจังหวัดสุโขทัยแห่งนี้ จนถึงปัจจุบัน ประเพณีต่างๆ แม้แต่การทอผ้าขึ้นตีนจกของชาวบ้านหาดเสี้ยวจึงเป็นวัฒนธรรมของชาวลาว **ถ้าเช่นนั้นสิ่งใดเล่าคือศรีสังขาลย์หรือสุโขทัย โดยแท้**

ครั้งสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช เอกลักษณ์ของชาติไทยประการหนึ่งได้ถือกำเนิดขึ้น นั่นคืออักษรไทยซึ่งก่อร่างขึ้นบนแผ่นดินสุโขทัย ด้วยเหตุนี้ก็ตรงกับความเป็นอาณาจักรแห่งแรก ชาวลาวสุโขทัยจึงถือว่าตนคือแม่ขงภาษาและสำเนียงไทย (ชุด “ราชอาณาจักร” ตอน “ศรีสังขาลย์”)

ข้อความนี้แสดงที่มาของชาติพันธุ์ในท้องถิ่นสุโขทัย ซึ่งมีศิลปวัฒนธรรมเป็นเครื่องสืบสาวรากเหง้า ประโยคคำถาม “ถ้าเช่นนั้นสิ่งใดเล่าคือศรีสังขาลย์หรือสุโขทัยโดยแท้” กระตุ้นให้ค้นหาเอกลักษณ์ของ “สุโขทัยโดยแท้” แล้วตอบคำถามนี้โดยอธิบายต่อไปว่าภาษาสุโขทัยสมัยพ่อขุนรามคำแหงคือสิ่งที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวลาวสุโขทัย และมีความสำคัญในฐานะที่เป็นภาษาแรกของอาณาจักรไทยทีเดียว

- ด้วยเรื่องเล่าอันน่าพิศวงประกอบกับสภาพภูมิประเทศที่สอดคล้องกับตำนานพร้อมๆกับการพบโบราณวัตถุหลายชิ้นในบริเวณเวียงหนองนี้เองที่ทำให้ตำนานเรื่องปลาไหลเผือกเล่าขานสืบต่อมาไม่ขาดสาย **แล้วตำนานปรัมปรานี้ได้สื่อสารอะไรกับนักประวัติศาสตร์ผู้สนใจแสวงหาบ้าง**(ชุด “อาณาจักรล้าน-นา” ตอน “กำเนิดอาณาจักร”)

คำถาม “แล้วตำนานปรัมปรานี้ได้สื่อสารอะไรกับนักประวัติศาสตร์ผู้สนใจแสวงหากันบ้าง” เป็นส่วนกระตุ้นให้ขบคิดไปพร้อมกับการชมสารคดี หลังจากที่ได้เล่าตำนานการล่มสลายของเมืองโยนกนครว่าเกิดจากชาวเมืองไปจับปลาไหลเผือกในแม่น้ำกิ่นทำให้เมืองทรุดจมหายไปกับสายน้ำ เมื่อแสดงคำถามแล้วก็ได้คลี่คลายคำตอบว่าตำนานมีส่วนพ้องกับหลักฐานที่ตรวจพบได้จากภาพถ่ายดาวเทียม ซึ่งแสดงว่าผืนดินแถบนี้ได้ทรุดตัวเนื่องจากเกิดแผ่นดินไหว

2.2.3.2 ประโยคคำถามในช่วงท้ายเรื่อง

ประโยคคำถามที่ปรากฏในช่วงท้ายเรื่องเป็นส่วนทิ้งท้ายให้ขบคิดกันต่อไป และมีส่วนทำให้บทสารคดีจบลงอย่างเร้าใจ

- พุทธศาสนา...เปรียบเสมือนสิ่งเชื่อมโยงร้อนรัดผู้คนและผืนแผ่นดินล้านนาเข้าไว้ด้วยกันตลอดมา นับตั้งแต่การก่อตั้งอาณาจักรของพญามังรายเมื่อปี พ.ศ. 1839 เป็นต้นมาหลังจากนั้นภายหลังความเสื่อมสลาย **และเมื่อความเปลี่ยนแปลงเดินทางมาเยือน พญามังรายจะยังคงรู้จักราชอาณาจักรของพระองค์อีกหรือไม่**(ชุด “อาณาจักรล้านนา” ตอน “กำเนิดอาณาจักร”)

ประโยคคำถาม “พญามังรายจะยังคงรู้จักราชอาณาจักรของพระองค์อีกหรือไม่” แผงนัยสำคัญว่าความเสื่อมสลายของอาณาจักรอันรุ่งเรืองเป็นสิ่งที่แตกต่างจากยุคก่อตั้งอาณาจักรอย่างมาก การถามถึง “พญามังราย” ผู้ก่อตั้งอาณาจักรสื่อความได้ชวนคิดว่าการบอกเล่าตรงๆว่าปัจจุบันนี้อาณาจักรล้านนาเปลี่ยนแปลงไปจนไม่เหลือเค้าเดิมแล้ว

- **ถึงเวลาหรือยังที่เราจะหันมาให้ความสำคัญต่อปัญหาของทะเลไทยและ** หวงแผนการใช้ประโยชน์ของท้องทะเลอย่างถูกต้อง ก่อนที่เราจะไม่เหลือท้องทะเลที่เคยอุดมสมบูรณ์และสวยงามไว้เป็นมรดกแก่ลูกหลานต่อไป (ชุด “ทะเลไทย” ตอน “เสวนาทะเลไทย”)

เพื่อชี้ชวนให้เกิดความตระหนักในปัญหาของท้องทะเลที่ถูกรบกวนโดยน้ำมือของมนุษย์ซึ่งตักตวงผลประโยชน์จากท้องทะเลจนเกินพอดี บทสารคดีจึงแสดงคำถามว่า “ถึงเวลาหรือยังที่เราจะหันมาให้ความสำคัญต่อปัญหาของทะเลไทย” นอกจากนี้จะสร้างความตระหนักแล้วยังโน้มน้าวให้ช่วยกันรักษาทรัพยากรท้องทะเลเอาไว้ให้ลูกหลานต่อไปอย่างไม่มั่ววิโร

- ขณะที่การเปลี่ยนแปลงทางธรณีวิทยาบริเวณแนวชายฝั่งอ่าวปัตตานีดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง ความรุ่งเรืองของปัตตานีตั้งแต่ครั้งอดีตก็เสื่อมสลายลงเรื่อยมา **หรือว่าประวัติศาสตร์ได้ถูกกำหนดให้เป็นไปภายใต้เงื่อนไขการเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติเท่านั้น** (ชุด “ราชอาณาจักร” ตอน “ปัตตานี”)

เห็นได้ว่าสารคดีช่วงนี้แสดงความสำคัญของสภาพภูมิศาสตร์ที่มีความสัมพันธ์ต่อการดำรงอยู่และความรุ่งเรืองของอาณาจักรในเมืองปัตตานีโดยใช้ประโยคคำถามเป็นส่วนทิ้งท้ายให้ขบคิดต่อไปว่า “หรือว่าประวัติศาสตร์ได้ถูกกำหนดให้เห็นไปภายใต้เงื่อนไขการเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติเท่านั้น” คำตอบของประโยคนี้อาจเป็นได้ทั้งสนับสนุนและโต้แย้งแต่ที่สำคัญประโยคนี้ได้แฝงความหมายไว้ว่าไม่ว่าสภาพธรรมชาติจะเป็นเพียงสิ่งเดียวที่ทำให้ประวัติศาสตร์เปลี่ยนแปลงหรือไม่ก็ตาม แต่ย่อมเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแน่นอน

- นับตั้งแต่ยังใช้ชีวิตแบบเร่ร่อน ความผูกพันที่มีต่อท้องทะเลยังเป็นเอกลักษณ์ของพวกเขาบ่มเพาะให้เกิดวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง แต่แล้ว ความเปลี่ยนแปลงของสังคมและยุคสมัยได้ทำให้ความสัมพันธ์นี้อาจลดลง “หรือว่า ยิปซีทะเล” จะเป็นเพียงชื่อที่ถูกบันทึกไว้ในหน้าหนึ่งของประวัติศาสตร์ (ชุด “ชาวเล” ตอน “ความเปลี่ยนแปลงคือนิรันดร์”)

ข้อความนี้แสดงการเปลี่ยนแปลงของชาวเลที่นับวันจะห่างไกลจากท้องทะเลมากยิ่งขึ้น จึงใช้ประโยคคำถาม “หรือว่ายิปซีทะเลจะเป็นเพียงชื่อที่ถูกบันทึกไว้ในหน้าหนึ่งของประวัติศาสตร์” ย้ำความดังกล่าวเพื่อสื่อว่าต่อไปฉายา “ยิปซีทะเล” ของชาวเลก็จะกลายเป็นอดีตไป

- **หรือแนวคิดต่างๆที่เป็นข้อโต้แย้งกันในวงวิชาการล้วนเป็น ข้อสันนิษฐานที่ยังคงต้องค้นหาข้อพิสูจน์ ไขปริศนาว่าแท้ที่จริงแล้วศรีวิชัยคืออะไรราชธานีอยู่ ณ ที่**

ใด อาณาจักรแห่งนี้ทรงพลาณภาพจริงหรือไม่(ชุด “ศรีวิชัย” ตอน “บันทึกจากท้องทะเล”)

ประโยคคำถามข้างต้นนี้อยู่ในรูปประโยคความซ้อนที่มีเนื้อความแสดงคำถามซ้อนกันมี “ศรีวิชัยคืออะไร” “ราชธานีอยู่ ณ ที่ใด” และ “อาณาจักรแห่งนี้ทรงพลาณภาพจริงหรือไม่” เป็นคำถามที่ทำหน้าที่เป็นส่วนขยายกรรมในประโยคหลัก “หรือแนวคิดต่างๆที่เป็นข้อโต้แย้งกันในวงวิชาการล้วนเป็นข้อสันนิษฐานที่ยังคงต้องค้นหาข้อพิสูจน์” ซึ่งเป็นประโยคคำถามเช่นเดียวกัน คำถามเหล่านี้สะท้อนให้ขบคิดว่าความเป็นมาของอาณาจักรศรีวิชัยไม่อาจหาข้อสรุปที่แน่ชัดได้ “ยังคงต้องค้นหาข้อพิสูจน์”กันต่อไป ไม่ว่าจะเป็นที่ตั้งของอาณาจักร ศูนย์กลางของอาณาจักรหรือ ความยิ่งใหญ่ของอาณาจักร เนื่องจากมีข้อสันนิษฐานจากนักวิชาการหลายกลุ่มที่ล้วนแต่ “เป็น ข้อโต้แย้งกัน”

2.3 ประโยคที่แบ่งตามสถานการณ์

การแบ่งประโยคตามสถานการณ์ แบ่งได้เป็นประโยคแบ่งได้เป็นประโยคเริ่มซึ่งเป็นประโยคสมบูรณ์สามารถใช้เริ่มต้นสนทนาได้ และประโยคไม่เริ่มคือประโยคที่สื่อความได้ไม่สมบูรณ์ เป็นประโยคที่กล่าวตามหลังจากที่มีกรกล่าวประโยคเริ่มไปแล้ว ประโยคไม่เริ่มยังแบ่งออกได้เป็นประโยคไม่เริ่มแบบปกติกับประโยคไม่เริ่มแบบพิเศษ

ประโยคไม่เริ่มแบบปกติได้แก่ประโยคที่ใช้ประโยคอื่นซึ่งเริ่มบทสนทนามาก่อนแล้ว ถ้าใช้ประโยคไม่เริ่มแบบปกติเริ่มบทสนทนาผู้ฟังจะไม่เข้าใจความหมาย ส่วนประโยคไม่เริ่มแบบพิเศษได้แก่ประโยคไม่เริ่มซึ่งใช้เริ่มบทสนทนาได้ในสถานการณ์พิเศษ เฉพาะที่มีเหตุการณ์ซึ่งรับรู้ได้ด้วยประสาททั้ง 5 เกิดขึ้นมาก่อน (วิจิตร ภาณุพงศ์, 2532 :)

บทสารคดี โลกสลับลี ใช้ประโยคไม่เริ่มแบบพิเศษบ่อยครั้ง ทั้งนี้เพราะมีภาพโทรทัศน์นำเสนอมาก่อนแล้ว ในประโยคไม่เริ่มแบบพิเศษเหล่านี้มักจะมีคำชี้เฉพาะ นี้ , นี้ ประกอบอยู่ด้วย เพื่อเป็นส่วนเชื่อมโยงภาพกับข้อความ และมีส่วนย้ำความสำคัญของเนื้อหา

- (ฉากการเรียกร้องบนถนนของกรรมกรในภาพยนตร์เรื่องประชาชนนอก)
นี่ เป็นอีกภาพหนึ่ง ซึ่งจำลองเหตุการณ์บ้านเมือง เมื่อครั้งที่ภาวะความขัดแย้งยังคงรุนแรงอยู่อย่างชัดเจนที่สุด(ชุด “หนังไทย” ตอน “ภาพสะท้อนสังคม”)

ประโยคไม่เริ่มแบบพิเศษข้างต้นอธิบายภาพในภาพยนตร์ที่แสดงการเรียกร้องบนถนนของกรรมกร เพื่อแสดงว่าหนังไทยได้ทำหน้าที่สะท้อนภาพของสังคมได้เป็นอย่างดี ภาพของสังคมในที่นี้คือภาพความขัดแย้งกับรัฐของชนชั้นผู้ใช้แรงงาน ซึ่งมีฐานะเป็นเพียง “ประชาชนนอก” ในสังคมไทยยุคหนึ่ง

- (ภาพชาวหลวงพระบางตัดบาตร) **ทุกๆเช้านี้คือภาพที่ชาวหลวงพระบาง**
คุ้นเคยมานาน โดยเฉพาะในวันศีลหรือวันพระจีน 8 คำเช่นวันนี้ ตักบาตรข้าวเหนียวเป็นธรรมเนียมปฏิบัติที่ชาวหลวงพระบางสืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน เส้นทางเดินบิณฑบาตของพระแต่ละวัดก็คือเส้นทางที่กำหนดกันไว้แต่โบราณนานมา (ชุด “อาณาจักรล้านช้าง” ตอนที่ 1)

ประโยคไม่เริ่มแบบพิเศษ “ทุกๆเช้านี้คือภาพที่ชาวหลวงพระบางคุ้นเคยมานาน โดยเฉพาะในวันศีลหรือวันพระจีน 8 คำเช่นวันนี้” ที่บรรยายประกอบภาพพิธีตักบาตรข้าวเหนียวของชาวหลวงพระบาง มีส่วนย้ำความน่าชื่นชมสำคัญของวิถีชีวิตอันผาสุกที่สืบทอดมานาน แล้วจึงระบุชื่อในบทบรรยายต่อไปว่า “ตักบาตรข้าวเหนียวเป็นธรรมเนียมปฏิบัติที่ชาวหลวงพระบาง สืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน”

- (ภาพคอนให้ทาน) **นี่คือคอนเล็กๆ กลางแม่น้ำหอมช่วงที่ไหลผ่านตัวเมืองเว้**
ชาวบ้านเรียก “คอนให้ทาน” เพราะเป็นจุดหนึ่งที่อนุญาตให้ ชาวน้ำใช้เป็นที่ฝั่งศพ
จึงมีหอบูชาบรรพบุรุษของพวกเขา จึงอาจกล่าวได้ว่านี่คือสุสานของชาวน้ำ (ชุด “อิน โดจิ้น” ตอน “ลูกแม่น้ำเว้”)

เพื่อบอกความเป็นมาของ “คอนให้ทาน” อาณาเขตที่รัฐให้กรรมสิทธิ์แก่ชาวน้ำเพื่อใช้ฝังศพ บทสารคดีจึงชี้ว่า “นี่คือคอนเล็กๆ กลางแม่น้ำหอมช่วงที่ไหลผ่านตัวเมืองเว้” แล้วอธิบายเหตุผลของชื่อว่า “ชาวบ้านเรียก ‘คอนให้ทาน’ เพราะเป็นจุดหนึ่งที่รัฐอนุญาตให้ชาวน้ำใช้เป็นที่ฝังศพ จึงมีหอบูชาบรรพบุรุษของพวกเขา” แล้วสรุปว่า “จึงอาจกล่าวได้ว่านี่คือสุสานของชาวน้ำ” การใช้ประโยคไม่เริ่มแบบพิเศษเช่นนี้ทำให้กล่าวได้กระชับ

- (ภาพบรรยากาศทั่วไปในกรุงเทพมหานคร) กรุงเทพมหานคร
 พุทธศักราช พ.ศ. 2532 ช่วงเวลาที่ประชาคมโลกกำลังแสวงหาสันติภาพ
 ในกัมพูชา ในขณะที่การสู้รบยังคงดำเนินอยู่ในเขตชนบท ไม่ไกลจากนคร-
 หลวงริมฝั่งแม่น้ำโขงแห่งนี้เท่าใดนัก (ชุด “นครวัดนครธม” ตอน “เงาอดีตที่
 พนมเปญ”)

เมื่อภาพโทรทัศน์ได้ทำหน้าที่เล่าเรื่องเหตุการณ์ในเมืองหลวงของประเทศกัมพูชาได้
 อย่างละเอียดชัดเจนคืออยู่แล้ว บทสารคดีก็ได้แต่เสริมเนื้อความเพิ่มเติมที่ภาพไม่อาจบอกได้เท่านั้น
 คือภาพที่เห็นนั้นเป็นภาพของกรุงเทพมหานครในปีพ.ศ.2532 ซึ่งแม้จะมีความสงบแต่ในชนบทนั้นไม่
 ได้สงบเช่นนี้เพราะยังมีการสู้รบกันอยู่ ในขณะที่กลุ่มประชาคมโลกได้หาหนทางยุติความขัดแย้ง
 และการสู้รบในกัมพูชาลง จะเห็นว่าข้อความในบทสารคดีข้างต้นใช้ประโยคไม่เริ่มแบบพิเศษ ซึ่ง
 ถ้าหากนำประโยคนี้ไปกล่าวที่อื่นก็จะเป็นการกล่าวลอยๆ เนื่องจากยังไม่สิ้นกระแสความ แต่เมื่อนำ
 มาใช้ประกอบกับการนำเสนอภาพ ก็สามารถสื่อความได้อย่างกระชับและหนักแน่น จริงจัง

- (ภาพเด็กทิเบต) เด็กคนนี้สวมใส่ชุดที่ทำจากหนังแกะ ซึ่งให้ความ-
 อบอุ่นแก่เธอได้ดีต่อสภาพอากาศที่หนาว ผิวหน้าของเด็กๆ ไหม้เกรียม เพราะ
 แสงแดดที่จัดจ้า บางคนจะเอาเนยจามรีมาทาหน้าเพื่อปกป้องผิว แต่ดูเหมือน
 จะช่วยได้ไม่มากนัก เพราะในทิเบตนั้นช่วงฤดูร้อนเวลากลางวันยาวนานถึง 16
 ชั่วโมง (ชุด “48 วันในทิเบต” ตอนที่ 1)

คำอธิบายลักษณะการแต่งกายของเด็กชาวทิเบตคนหนึ่ง มีผลเท่ากับว่าได้อธิบาย
 ลักษณะการแต่งกายของชาวทิเบตโดยทั่วไปในสภาพภูมิอากาศที่หนาวเย็นแต่มีแดดจัดและยาวนาน
 ได้เป็นอย่างดี และการกล่าวถึงตัวบุคคลก็คล้ายกับการเล่าเรื่องแบบมีตัวละครทำให้สารคดีน่าสนใจ
 และน่าติดตาม นับว่าการใช้ประโยคไม่เริ่มแบบพิเศษข้างต้นมีส่วนสำคัญของเด็กสาวชาวทิ

เบตคนี่และสามารถสนองวัตถุประสงค์ที่ต้องการอธิบายลักษณะการแต่งกายและสภาพอากาศของชาวทิเบตได้เป็นอย่างดี

2.4 ความสัมพันธ์ระหว่างประโยค

ลักษณะที่แสดงความสัมพันธ์กันของประโยคได้แก่การใช้คำที่สัมพันธ์กัน การซ้ำคำ การละคำ การแทนคำและการใช้คำสันธาน (นววรรณ พันธุมเมธา, 2536 : 95) บทสารคดีโลกสลัปส์มักใช้วิธีการซ้ำคำเพื่อเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างประโยค การซ้ำคำนี้มักใช้เพื่อย้ำประเด็นหลักในข้อความ ปรากฏทั้งการซ้ำคำมูล คำประสม วลี และส่วนประกอบของคำและวลี

- **อุร็กลาไว้ย ชาวเล**เผ่าหนึ่งที่ครั้งอดีตใช้ชีวิต**เร่ร่อน**ใน**ท้องทะเล** นับเนื่องเป็นเวลากว่าร้อยปี สำหรับพวกเขาแล้ว**ทะเลคือชีวิต ทะเลคือมาตุภูมิ** พวกเขาจึงเรียกตัวเองว่า **อุร็กลาไว้ย** อันหมายถึงคนของ**ทะเล**

ชาวเลอุร็กลาไว้ยในปัจจุบันมิได้อาศัยเรือเป็นบ้าน**เร่ร่อนรอนแรม**ไปใน**ท้องทะเล**อีกต่อไปแล้ว พวกเขาขึ้นมาตั้งถิ่นฐานอยู่บนฝั่ง เรียกตัวเองว่า**ไทยใหม่** ดำรงชีวิตเฉกเช่นชาวเกาะ(ชุด “ชาวเล” ตอน “อุร็กลาไว้ยคนของทะเล”)

ย่อหน้าแรกของบทสารคดีข้างต้นซ้ำคำมูลว่า “ทะเล” อย่างเด่นชัดในประโยคที่ต่อเนื่องกันถึง 4 ประโยค เพื่อแสดงความสำคัญของทะเลที่มีความหมายต่อวิถีชีวิตของชาวอุร็กลาไว้ย จึงกล่าวได้ว่าในอดีตกว่าร้อยปี “ทะเลคือชีวิต ทะเลคือมาตุภูมิ” ผู้เขียนย้าชื่อ “อุร็กลาไว้ย” ขึ้นต้นย่อหน้า 2 ครั้ง โดยสลัปส์ที่อุร็กลาไว้ยกับชาวเล ในย่อหน้าแรกตอนท้ายยังยกคำว่า “อุร็กลาไว้ย” มาเน้นให้เห็นว่าการดำรงชีวิตในทะเลเป็นที่มาของของชื่อนี้ และบอกความหมายของชื่อว่าเป็นคนของทะเล เมื่อเปลี่ยนวิถีชีวิตใหม่ชื่อชาวอุร็กลาไว้ยจึงเปลี่ยนไปเป็นไทยใหม่ตามวิถีชีวิตใหม่ อุร็กลาไว้ยจึงได้มาตั้งบ้านเรือนอยู่บนบกเฉกเช่นกลุ่มชนอื่นๆ

นอกจากนี้ในประโยคที่ 2 และ 3 ผู้เขียนยังซ้ำคำกริยา “เร่ร่อน” เพื่อแสดงการใช้ชีวิตของชาวเลในท้องทะเลที่เดินทางไปเรื่อยๆ อย่างไม่มีจุดหมายปลายทาง “เร่ร่อน” ใน 2 ประโยค นี้สื่อความหมายตรงกันข้าม กล่าวคือในประโยคที่ 2 เป็นประโยคบอกเล่า บอกลักษณะการใช้ชีวิตอันเป็นปกติวิสัยของชาวเล ส่วนประโยคที่ 3 สื่อความในรูปของประโยคปฏิเสธว่าชาวเลยกเลิกพฤติกรรมเร่ร่อนแล้ว ฉะนั้นจึงกล่าวได้ว่าผู้เขียนซ้ำคำว่า “เร่ร่อน” เพื่อแสดงความสำคัญของเนื้อหาว่าปัจจุบันนี้พฤติกรรมการใช้ชีวิตของชาวเลที่เคย “เร่ร่อนรอนแรม” ได้เปลี่ยนแปลงเป็นไทยใหม่ไปด้วย

- บนพื้นผิวน้ำที่ดูเหมือนสงบนิ่ง ก็ยังมีชนอีกกลุ่มหนึ่งใช้ชีวิตทั้งชีวิต ฟังฟัง สายน้ำตั้งแต่เกิดจบจนสิ้นลมหายใจ

ชาวเว้เรียกพวกเขาว่า “หว่าน” หรือชาวน้ำ เพราะพวกเขาใช้เรือแทนบ้าน ใช้ผืนน้ำเสมือนเรือนตาย กิจวัตรประจำวันก็ล้วนเกิดขึ้นในเรือลำไม่ใหญ่

ภายในเรือเป็นทั้งที่อยู่ ที่นอน ท้ายเรือเป็นห้องครัว หุงหาอาหาร หัวเรือมี ฆานบ้านหรือระเบียงไวนั่งพักผ่อน และเป็นที่พักผ่อน และเป็นที่ชุมนุมลูกหลาน

บนหลังคาเรือใช้ประโยชน์เป็นที่ตากฟืน และที่ขาดเสียไม่ได้คือทุกหลังคา ต้องมีศาลพระพราย...

เรือลำใหญ่เปรียบเสมือนบ้าน เรือลำเล็กไว้ใช้พายไปธุระปะปังหรือออกไปหากิน (ชุด “อินโด้จิ้น” ตอน “ลูกแม่น้ำเว้”)

ใน 2 ย่อหน้าแรก “ใช้” เป็นคำมูลที่ทำหน้าที่เป็นคำกริยา มี “ชนกลุ่มหนึ่ง” เป็นประธาน โดยมี “ชีวิต” “เรือ” “ผืนน้ำ” เป็นกรรมตรงในประโยคที่เรียงกัน คำกริยานี้ทำให้คำนามที่เป็นกรรม ทั้ง 3 คำ เชื่อมโยงกันในแง่ที่เป็นสิ่งจำเป็นของชาวน้ำ สังเกตได้ว่าผู้แต่งใช้คำว่า “น้ำ” ซ้ำ 4 ครั้ง คำว่า “เรือ” ซ้ำ 7 ครั้ง โดยเฉพาะคำหลังนี้ปรากฏเกือบทุกประโยคจนถึงประโยคสุดท้ายแสดงให้เห็นพฤติกรรมของชนที่เรียกว่า “ชาวน้ำ” ที่สามารถมีวิถีชีวิตอยู่ได้ในท้องน้ำ นอกจากนี้ชื่อ “ชาวน้ำ” ซึ่งเป็นคำแปลของคำว่า “หว่าน” ก็ได้รับคำอธิบายไว้อย่างน่าประทับใจดังข้อความ “ใช้เรือแทนบ้าน ใช้ผืนน้ำเสมือนเรือนตาย” แล้วจึงมีข้อความขยายในช่วงต่อมาว่า “ท้ายเรือเป็นห้องครัว หุงหาอาหาร หัวเรือมีฆานบ้าน ... ไวนั่งพักผ่อน และเป็นที่พักผ่อนลูกหลาน บนหลังคาเรือใช้ประโยชน์เป็นที่ตากฟืน และที่ขาดเสียไม่ได้คือทุกหลังคาต้องมีศาลพระพราย” แล้วย้ำอีกว่า “เรือลำใหญ่ เปรียบเสมือนบ้าน เรือลำเล็กไว้ใช้พายไปธุระปะปังหรือออกไปหากิน” สองประโยคนี้ แสดงว่า เรือเป็นสิ่งที่ให้ความมั่นคงของชีวิต และเป็นทั้งพาหนะให้ได้ออกไปทำกิจกรรมที่เลี้ยงชีวิต

- ผืนคอยนับร้อยปกคลุมอาณาเขตภาคพายัพอันยิ่งใหญ่ ผืนนาไพศาล

ปกแผ่ชีวิตบริบูรณ์ เต็มเปี่ยมฟู นครแห่งขุนเขา ... ผืนแผ่นดิน คืออาณาจักรของเผ่าพันธุ์(บทนำชุด “เวียดนาม”)

จะเห็นว่า “ผืนคอย”, “ผืนนา” และ “ผืนแผ่นดิน” ใน 3 ประโยคต่อเนื่องกัน เป็น การซ้ำคำที่เป็นส่วนประกอบของคำประสม “ผืน” คือลักษณะของพื้นที่ หรือวัตถุที่มีรูปร่างแบน มี สองมิติ ในที่นี้คืออาณาเขตของแผ่นดินชาวเดียนเบียนฟูอันกว้างขวาง “คอย” คือ ขุนเขาซึ่งเป็นที่อยู่ อาศัยของชาวเดียนเบียนฟู “นา” คือพื้นที่ใช้สอยเพื่อปลูกข้าวไว้เลี้ยงชีพ เมื่อนำทั้งสองคำนี้มา ประกอบกับคำว่า “ผืน” ก็แสดงว่า “ผืนคอย” เป็นแผ่นดินเหนือขุนเขาที่ชาวเดียนเบียนฟูได้อยู่อาศัย และทำมาหากินเลี้ยงชีพ “ผืนนา” คือพื้นที่ปลูกข้าวอันกว้างใหญ่ที่หล่อเลี้ยงชีวิตและสร้าง ความอุดม สมบูรณ์ให้แก่อาณาจักรเดียนเบียนฟู จะเห็นได้ว่าทั้งคอยและนาต่างก็เกี่ยวข้องกับ แผ่นดิน เมื่อย้ำ ด้วยคำว่า “ผืน” ก็ยิ่งเน้นให้เห็นความสำคัญของแผ่นดินมากยิ่งขึ้น ความกว้างใหญ่ของพื้นที่ ความ อุดมสมบูรณ์ของผืนดินนี้เอง ที่ทำให้อาณาจักรเดียนเบียนฟูมีความยิ่งใหญ่กลายเป็น “อาณาจักร ของเผ่าพันธุ์”

- *นานหลายสิบปี* ที่เสียงนี้เงียบหายไปจากดินแดนสิบสองปันนา *นับตั้งแต่* วันเปลี่ยนแปลงการปกครอง *นานหลายสิบปี* ที่คลองในวัดถูกทิ้งร้าง *นับแต่* พิธีกรรมทางศาสนาถูกปิดกั้น แต่วันนี้พี่น้องไตลื้อสิบสองปันนา ได้พร้อมใจกันดี กลองชัยแห่งศรัทธาในพุทธศาสนาให้ดังกระหึ่มขึ้นอีกครั้ง (ชุด “สิบสองปันนา” ตอนที่ 2)

การซ้ำวลี“นานหลายสิบปี” ในบทสารคดีข้างต้น เน้นช่วงเวลานานที่ชาวสิบสองปันนา ได้สูญเสียอิสรภาพเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง วลี “นานหลายสิบปี” ใช้นำหน้า ส่วนขยาย ซึ่งเป็นอนุประโยค 2 ประโยคที่สัมพันธ์กันคือ “ที่เสียงนี้เงียบหายไปจากดินแดนสิบสอง ปันนา...” และ “ที่คลองในวัดถูกทิ้งร้าง...” ประโยคทั้งสองยังขยายต่อไปด้วยวลีที่ขึ้นต้นว่า “นับตั้งแต่” และ “นับแต่” คือ “นับตั้งแต่วันเปลี่ยนแปลงการปกครอง” และ “นับแต่พิธีกรรมทาง ศาสนาถูกปิดกั้น” อาจวิเคราะห์ได้ว่าการเปลี่ยนแปลงการปกครองและการปิดกั้นพิธีกรรมทาง ศาสนาเกิดขึ้นพร้อมๆกัน และเป็นจุดตั้งต้นที่ชาวสิบสองปันนาต้องห่างหายจากการเล่นอันเป็น ชีวิตของชนเผ่า เมื่อมีโอกาสได้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา กลองชัยก็ถูกตีให้ “ดังกระหึ่มขึ้นอีก ครั้ง” นี้แสดงให้เห็นว่าไม่ว่ากาลเวลาจะผ่านไปนาน “หลายสิบปี” ชาวสิบสองปันนาก็ยังยึดมั่นใน ศรัทธาและวิถีชีวิตของตน

- (คำแปลบทสนทนา) ๑ โຕเป็นสาวแล้ว ๒ ต้องหัดสาวผม ๓ แม่จะสอนให้ลูก ๔ ดู
 อย่างที่เทียบเขาที่ ๕ ผมเขา มวยแล้วสวย ๖ แม่จะบอกให้ว่า ๗ มวยผมแล้วสวยยังไง
 ๘ มวย เข้าไปอย่างนี้ละ ๙ แล้วมัดให้แน่นๆ ๑๐ คุณะที่หลัง ๑๑ ได้ทำ
 (บทบรรยาย) จากแม่สู่ลูก จากพี่ถึงน้อง วิถีแห่งวัฒนธรรมถูกถ่ายทอดถึง
 กันเสมือนเป็นหน้าที่ของลูกผู้หญิงผู้ไทดำในการสืบสานจารีตแห่งบรรพชน (ชุด
 “เวียดนาม” ตอน “สูติน์ไทดำ”)

คำแปลบทสนทนาข้างต้นประกอบด้วยประโยคสั้นๆที่เรียบง่าย แต่ละประโยคย้าคำมูล
 สำคัญหลายคำ ได้แก่ ผม,แม่และ มวย 3 คำนี้ แสดงความสำคัญของการถ่ายทอดวิธีการมวยผมตาม
 ประเพณีของหญิงชาวไทดำ โดยมีแม่เป็นผู้ถ่ายทอดประเพณีสำคัญนี้ไปสู่ลูกสาว “ผม” เป็นกรรม
 ตรงในประโยคที่ 2 และประโยคที่ 7 และทำหน้าที่เป็นประธานในประโยคที่ 5 อาจกล่าวว่าการ
 สาวผมเป็นขั้นตอนแรกที่ทำให้ผม “มวยแล้วสวย” ส่วนประโยคที่ 8 ขยายผลต่อไปว่าถ้าอยากให้ผม
 “มวยแล้วสวย” ต้องทำอย่างไรบ้าง

คำว่า “แม่” ซ้ำในประโยคที่ 3 และประโยคที่ 6 ทำหน้าที่เป็นประธานของประโยคตาม
 มาด้วยกริยาที่มีความคล้ายคลึงกันว่า “จะสอนให้” และ “จะบอกให้” เพื่อแสดงความสำคัญของการ
 ถ่ายทอดความรู้ที่มีแม่เป็นผู้ถ่ายทอดสู่ลูกสาว ถือว่าบ่งบอกความสัมพันธ์อันใกล้ชิดใน ครอบครัว
 ได้อีกหนึ่งชั้น ส่วนคำว่า “มวย” และวลี “มวยแล้วสวย”แสดงความสำคัญของการตกแต่ง
 ทรงผม เพื่อแสดงเอกลักษณ์ของหญิงสาวชาวไทดำ

ส่วนในย่อหน้าที่ 2 จะเห็นได้ว่าวลี “จากแม่สู่ลูก จากพี่ถึงน้อง” มีการซ้ำคำว่า “จาก”
 ซึ่งเป็นคำบุพบท เมื่อประกอบเข้ากับวลีที่มีความหมายในทำนองเดียวกัน นั่นคือ “แม่สู่ลูก” และ “พี่
 ถึงน้อง” ก็ย้ำการถ่ายทอดหรือสืบทอดความคิด ความเชื่อ หรือวิถีปฏิบัติภายในเครือญาติ ในที่นี้คือ
 การมวยผมของผู้หญิงไทดำ บทสารคดีข้างต้นเป็นเพียงตัวอย่างหนึ่งของการสืบทอดประเพณีจาก
 บรรพชน เป็นภาพที่สื่อให้เห็นได้ชัดเจนก่อนที่จะโยงไปสู่สิ่งที่เป็นนามธรรมคือวิถีแห่ง วัฒนธรรม
 อันเป็นบ่อเกิดของสายใยรักและความผูกพันในครอบครัว

3. โวหาร

3.1 ภาษิตหรือคติพจน์

โวหารที่พบบ่อยครั้งในบทสารคดีโลกสลบสี่และนำเสนอวิถีชีวิตผู้คนซึ่งมีวัฒนธรรม
 หลากหลาย คือการอ้างภาษิตหรือคติพจน์สะท้อนวิถีชีวิตและจิตวิญญาณของกลุ่มชน เป็นกลวิธีที่
 สร้างความสะดุดเด่นแก่สารได้อย่างหนึ่ง

- ระบายชนชาติ สะท้อนความเป็นดินแดนที่มีชนชาติต่างๆ ถึงกว่า 60 เผ่าพันธุ์อาศัยอยู่ร่วมกัน ภายใต้เอกลักษณ์ความเป็นชาติลาวดังคำพระราชดำรัสของพระเจ้าฟ้างุ้มวิริภคย์ตรัสผ่านช่างพระองค์หนึ่งที่ว่า **ผู้ใดอยู่เหนือสูงกินข้าวเหนียว เคี้ยวปาแตก เป่าแคน ก็แม่นยำว่าเป็นลาว** (ชุด “อาณาจักรล้านช้าง ตอนที่ 5”)

“ผู้ใดอยู่เหนือสูง กินข้าวเหนียว เคี้ยวปาแตก ก็แม่นยำว่าเป็นลาว” ถือเป็นคติพจน์ที่สรุปลักษณะของความเป็นชนชาติลาว ได้ไพเราะและชัดเจนโดยใช้คำสั้น ๆ แต่มีความหมายลึกซึ้งกว้างขวาง อธิบายวัฒนธรรมของชาวลาวว่าอยู่ในบ้านที่มีได้สูง กินข้าวเหนียว ปลาร้าเป็นอาหารหลัก และมีแคนเป็นเครื่องดนตรีประจำชาติ ไม่ว่าจะแยกออกเป็นชนเผ่าก็ตาม

- คนลือชือถือว่า การยึดมั่นต่อวัฒนธรรมประจำเผ่า่นั้นมีความสำคัญเสมือนกับการดำรงเผ่าพันธุ์ ดังภาษิตลือชือบทหนึ่งที่กล่าวว่า **หลี่เปี้ย ชูเจีย** ซึ่งหมายความว่า **หากปฏิบัติจารีตประเพณียอมต้องล้มตาย** (ชุด “ชนกลุ่มน้อยในเมืองไทย” ตอน “ลือชือ”)

“หลี่เปี้ย ชูเจีย” ซึ่งหมายความว่า หากปฏิบัติจารีตประเพณียอมต้องล้มตายเป็นสำนวนสั้น ที่ชี้ความเคร่งครัดในจารีตประเพณีของชาวลือชือ ซึ่ง “มีความสำคัญเสมือนกับการดำรงเผ่าพันธุ์” ที่เดียว

- วิถีชีวิตที่พึ่งพิงสายน้ำ นับตั้งแต่เกิดจนตายเช่นนี้ ทำให้ชาวน้ำถูกจัดเป็นชนชั้นต่ำ หรือวาระต่ำสุดในสังคมเวียดนามโบราณ เพราะความเชื่อแต่เดิมที่ชาวเวียดนาม รับมาจากจีนคือ **ผู้ใดยามมีชีวิตไม่มีบ้านอยู่ ยามสิ้นลมไม่มีดินจะฝังผู้นั้นก็นับว่าเป็นคนอัปโชคเป็นที่สุด** ชาวเว้แต่โบราณจึงไม่คบหาสมาคมกับชาวน้ำโดยตรง (ชุด “อินโดจีน” ตอน “ลูกแม่น้ำเว้”)

สำนวน “ผู้ใดยามมีชีวิตไม่มีบ้านอยู่ยามสิ้นลมไม่มีดินจะฝัง ผู้นั้นก็นับว่าเป็นคนอัปโชคเป็นที่สุด” แสดงความเชื่อของชาวเว้โบราณที่ให้ความสำคัญกับการเป็นเจ้าของผืนแผ่นดิน ทั้งยังเหตุผลของการแบ่งแยกชนชั้นของสังคมเว้โบราณ ที่ทำให้ชาวน้ำถูกจัดเป็นชนชั้นต่ำ

- จนถึงวันนี้ชาวไตลื้อ ยังนิยมสักตัวด้วยหมึกดำตามแขนขา เพราะเชื่อว่าจะทำให้อยู่ยงคงกระพัน ป้องกันอันตรายจากสัตว์ร้ายและภูติผีปีศาจ ทั้งยังเป็นเครื่องแสดงความเข้มแข็งอดทนแบบลูกผู้ชาย จนมีคำกล่าวที่ว่า **หนุ่มไตลื้อคนใดไม่สักหมึกก็จะเป็นที่รังเกียจเดียดฉันท์ สาวไม่กุ่มหรือไม่รักไม่ชอบ** (ชุด “สิบสองปันนา” ตอนที่ 1)

ตำนาน “หนุ่มไตลื้อคนใดไม่สักหมึกก็จะเป็นที่รังเกียจเดียดฉันท์ สาวไม่กุ่มหรือไม่รักไม่ชอบ” เป็นคำกล่าวที่ย้ำความสำคัญของความเชื่อเรื่องการสักหมึกเพื่อแสดงความเป็นชายชาติให้เป็นที่พึงใจแก่สตรีเพศ บอกเหตุผลว่าชายไตลื้อทุกคนถือการสักหมึกเป็นข้อที่ต้องปฏิบัติเพราะถ้า “ไม่สักหมึกก็จะเป็นที่รังเกียจเดียดฉันท์” ของสตรีทีเดียว ทั้งนี้ด้วยความเชื่อว่าคนที่กล้าสักหมึกจะต้องมีความเข้มแข็งอดทน อานิสงส์จากการสักหมึกก็จะทำให้ผู้สักหมึกมีความสามารถในการสู้รบเพราะฟันแทงไม่เข้าและแคล้วคลาดจากภัยทั้งที่สัมผัสได้และที่เป็นสิ่งลึกลับ

- **ตางเป่าสามวันก็หมอง ปีน้องเป่าสามวันก็เศร้า หนทางไม่เดินผ่านห้วยก็ขึ้นรก ญาติพี่น้องไม่ค่อยได้เจอกันนานๆ ก็ไม่ค่อยรู้จักกันเสีย**
แล้ว สิบสองปันนาอาณาจักรอันรุ่งเรืองของชาวไตลื้อ ชนชาติที่มีชีวิตวัฒนธรรมใกล้เคียงกับคนไทย ดูร่วมสายเลือดแห่งบรรพบุรุษเดียวกัน แต่วันนี้ชาวไตลื้อ สิบสองปันนา เป็นชนชาติส่วนน้อยในมณฑลยูนนานของประเทศจีนหรือพวกเขา คือญาติพี่น้องไทยที่เราหลงลืมกันไปเสียแล้ว (บทนำชุด สิบสองปันนา)

“ตางเป่าสามวันก็หมอง ปีน้องเป่าสามวันก็เศร้า หนทางไม่เดินผ่านห้วยก็ขึ้นรก ญาติพี่น้องไม่ค่อยได้เจอกันนานๆ ก็ไม่ค่อยรู้จักกันเสียแล้ว” สองวรรคแรกเป็นคำไตลื้อถอดความได้ว่าเส้นทางที่ไร้คนเดินผ่านก็มีหญ้าขึ้นรก การห่างเหินของญาติพี่น้องเพียงสามวันความรักก็ จืดจาง เป็นภายิตของชาวไตลื้อที่สามารถโยงมาเปรียบเทียบความสัมพันธ์ระหว่างชาวไทยกับชาวไตลื้อได้อย่างลุ่มลึก แม้ว่าชาวไทยกับชาวไตลื้อสืบทอดเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษเดียวกันแต่ การอยู่ห่างไกลกัน ขาดการติดต่อสัมพันธ์กันนานๆ ก็ทำให้คลายความผูกพันต่อกันจนกระทั่ง ถูกหลานในรุ่นหลังแทบจะไม่รู้จักกันและอาจไม่รู้ด้วยว่าร่วมสายเลือดเดียวกันมาก่อน

3.2 อุปมาโวหาร

อุปมาโวหารคือโวหารที่เปรียบเทียบสิ่งหนึ่งให้เหมือนอีกสิ่งหนึ่งโดยมักจะมีคำว่า เหมือน / เสมือน / ดัง / เปรียบ / เปรียบ / เป็นคำเชื่อม ถือว่าเป็นการเปรียบเทียบสิ่งที่เป็นนามธรรมให้นึกเห็นเป็นภาพ หรือเป็นรูปธรรม เพื่อถ่ายทอดความหมายของเนื้อความให้เข้าใจได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

- การบูชาเคารพเทพแห่งความรักเป็นไปตามความเชื่อว่า ความรักของหนุ่มสาวเกิดจากผู้เต่าไผ่ไหม และแม่เต่าดวงเดือน ร่วมกันปั้นสายใยสาวทงของหนุ่มสาวให้เป็นสายเดียวกัน ความเผ็ดเผ่าคของหมากและพลูดอกความรักอันเร่าร้อน ในขณะที่หลักก็เป็นสัญลักษณ์ของความหลงใหลมัวเมาซึ่งกันและกัน (ชุด “อินโดจีน” ตอน “เว้ : จักรพรรดินคร”)

ข้อความนี้กล่าวถึงพิธีกรรมแต่งงานของหนุ่มสาวชาวเว้ ซึ่งใช้หมากและพลูเป็นเครื่องบูชาเทพแห่งความรัก โดยใช้อุปมาโวหารเปรียบเทียบรสชาติที่เผ็ดและเผ่าคของหมากและพลูกับความรักของวัยหนุ่มสาวอันเร่าร้อน และเปรียบเทียบฤทธิ์แอลกอฮอล์จากเหล้าที่ทำให้มึนเมากับความหลงใหลคลั่งไคล้ของชายหนุ่มกับหญิงสาว อันเป็นที่มาของการตกลงใจที่จะใช้ชีวิตคู่ร่วมกันและเข้าสู่พิธีแต่งงานในที่สุด คำอุปมาแสดงว่าหมากและพลูเป็นเครื่องบูชาที่มีความหมายต่อความรักอันเร่าร้อนของหนุ่มสาวเทียบเท่ากับความเสน่หา สะท้อนความคิดความเชื่อของชาวเว้ที่ให้ความสำคัญธรรมชาติของหนุ่มสาวยามตกหลุมรัก

- เป็นเวลานานนับล้านๆปีที่ป่าผืนนี้สั่งสมความอุดมสมบูรณ์ เสมือนฟองน้ำธรรมชาติซับน้ำไว้ เพื่อให้กำเนิดลำธารน้อยใหญ่หลายร้อยสาย ซึ่งล้วนไหลลงไปสร้างความบริบูรณ์แก่แม่น้ำปิง (ชุด “แม่น้ำเจ้าพระยา” ตอน “ขุนน้ำอินทนนท์”)

บทสารคดีข้างต้นได้ยกฟองน้ำมาเปรียบกับผืนป่า เพื่อสร้างภาพของการทำหน้าที่ดูดซับน้ำให้ชัดเจนยิ่งขึ้น การสร้างภาพเช่นนี้กระตุ้นให้ผู้รับสารเกิดการใช้จินตนาการเชื่อมโยงความคิดจากคุณค่าของฟองน้ำซึ่งเป็นของใกล้ตัวที่เห็นภาพได้ชัดเจนไปสู่คุณค่าป่าไม้ ในฐานะผู้เอื้อให้ความอุดมสมบูรณ์ดำรงอยู่ได้มากยิ่งขึ้น

- ท่ามกลางรอยอดีตของอาณาจักรล้านช้าง เวียงจันทน์ ที่เรียงรายอยู่สอง
ฟากฝั่งถนน ถนนล้านช้างยังคงทำหน้าที่เฝ้าเช่นสมุดบันทึกเรื่องราวของ
นครหลวงริมฝั่งโขงต่อไปอย่างซื่อสัตย์ (ชุด “อาณาจักรล้านช้าง” ตอนที่ 5)

อุปมาโวหารข้างต้นนี้ได้เปรียบเทียบถนนล้านช้าง กรุงเวียงจันทน์ ว่าเป็นเหมือนสมุด
บันทึกเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ของกรุงเวียงจันทน์ การเปรียบเทียบหน้าที่ของถนนว่าเหมือน
สมุดก็แสดงว่า ผู้ที่เข้าไปศึกษาสามารถจะ “อ่าน” ร่องรอยอดีตที่ “บันทึก” ไว้ได้เสมอแม้ว่าวิถีชีวิต
ของชาวลาวในปัจจุบันจะเปลี่ยนแปลงไปตามวัฒนธรรมของประเทศเจ้าอาณานิคมบ้างก็ตาม แต่
สถาปัตยกรรมต่างๆก็ยังคงอยู่เป็นอนุสรณ์ ชวนให้เข้าใจได้ว่าครั้งหนึ่งเคยมีชีวิต วัฒนธรรม
ประเพณี ของชนชาติเกิดขึ้นสองฟากฝั่งถนนล้านช้างแห่งนี้

- ในบรรดาภาพยนตร์ที่พระหัตถ์ทั้งหมดนั้น มีทั้งที่เป็นแบบภาพยนตร์ข่าว
คือบันทึกเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น โดยมีได้เตรียมการ ทั้งที่เป็นแบบภาพยนตร์สารคดี
ดูตรงใช้กล้องถ่ายภาพยนตร์แทนปากกา เพื่อพระราชนิพนธ์สารคดีเรื่อง
ต่าง ๆ ได้งดงามสมบูรณ์แบบและทั้งที่เป็นแบบภาพยนตร์ดำเนินเรื่องเป็นอย่างดี
นิยายหรือละคร(ชุด “หนังไทย” ตอน “ภาพยนตร์อัมพร”)

อุปมาโวหารในข้อความนี้สร้างจินตนาการเปรียบเทียบการใช้กล้องถ่ายภาพยนตร์ของ
พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวกับปากกา สื่อความว่าพระองค์ท่านพกพากล้องถ่าย
ภาพยนตร์ติดพระวรกายเพื่อบันทึกเหตุการณ์ในรูปแบบต่างๆ ได้ดังพระราชหฤทัยเสมือนเป็น
ปากกาที่ใช้งานได้แสนง่ายดาย แสดงว่าพระองค์ทรงมีฝีมือยิ่งนัก

- สิบสองปันนาหรือสิบสองพันนาในสำเนียงจีน เป็นเขตการปกครองตนเอง
ที่มีอาณาเขตติดชายแดนลาวและพม่า มีพื้นที่ราวสองหมื่นกิโลเมตร ลักษณะ
ภูมิประเทศเป็นที่ราบสูง ระหว่างเขามีแม่น้ำโขงหรือแม่น้ำล้านช้าง หรือที่

**ชาวจีนเรียกว่าหลันซางไหลผ่านเปรียบเสมือนเส้นเลือดใหญ่ของสิงสอง
ป็นนา (ชุด “สิบสองปีนนาตอนที่ 1”)**

ข้อความนี้กล่าวถึงสภาพภูมิประเทศของสิบสองปีนนาโดยใช้อุปมาโวหาร “แม่น้ำ
โขง...เปรียบเสมือนเส้นเลือดใหญ่ของสิบสองปีนนา” แสดงความสำคัญของแม่น้ำโขงที่หล่อเลี้ยง
ชีวิตของชาวยสิบสองปีนนา “เส้นเลือดใหญ่” อวัยวะสำคัญที่ทำให้ชีวิตอยู่รอดเป็นส่วนเปรียบเทียบ
ความสำคัญของแม่น้ำโขงได้อย่างชัดเจน ถ้าขาดแม่น้ำโขงชีวิตชาวยสิบสองปีนนาบนที่ราบสูงก็
อาจจะอดอยากแร้นแค้น

3.3 อุปลักษณ์

อุปลักษณ์เป็นโวหารประเภทหนึ่งที่แสดงการเปรียบเทียบให้สิ่งหนึ่งทำหน้าที่หรือ
แสดงบทบาทเป็นอีกสิ่งหนึ่งโดยใช้ “เป็น” เป็นคำเชื่อม

- **เพลงค่อยๆ ลูกกลมใหม่ปราสาทศพของมหาเทวีแห่งนครเชียงตุง
เสมือน เป็นการปิดม่านตำนานรักของราชตระกูลต่างเชื้อชาติ** ซึ่งเคยดำเนินสืบ
เนื่องตลอดกาลสมัยอย่างถาวร และนับเป็นการปิดฉากสุดท้ายประวัติศาสตร์ของ
อาณาจักรล้านนาไปในคราวเดียวกัน (ชุด “อาณาจักรล้านนา” ตอน “กำเนิดอาณาจักร”)

โวหารอุปลักษณ์ “เพลงค่อยๆ ลูกกลมใหม่ปราสาทศพของมหาเทวีแห่งนครเชียงตุง
เสมือนเป็นการปิดม่านตำนานรักของราชตระกูลต่างเชื้อชาติ” เปรียบการปลงพระศพของมหาเทวี
แห่งนครเชียงตุงกับการปิดม่าน “ตำนานรัก” สื่อความว่าความรักของหญิงสาวและชายหนุ่มในราช
ตระกูลจากต่างเชื้อชาติเผ่าพันธุ์กันก็ได้ยุติลงเมื่อพระเทวีสิ้นพระชนม์และเป็นจุดที่ ประวัติ
ศาสตร์ของอาณาจักรล้านนาก็ถึงจุดสิ้นสุดของยุค

- **หากอาณาจักรพุกามคือหน้าแรกของประวัติศาสตร์พม่า** เจดีย์แรกที่
สำคัญที่สุดของพุกามคือเจดีย์ชเวดากองมีความหมายว่าเจดีย์แห่งชัยชนะ
เจดีย์ชเวดากองสร้างขึ้นในสมัยพระเจ้าคัรธาถือเป็นอรุณรุ่งของพุกาม

เมื่อประมาณ 900 ปีก่อน (ชุด “อาณาจักรพุกาม” ตอน “แดนเจดีย์สี่พันองค์”)

ข้อความนี้ประกอบด้วยโวหารอุปลักษณ์ 2 โวหารด้วยกัน โวหารแรกเปรียบเทียบอาณาจักรพุกามเป็นประวัติศาสตร์หน้าแรกของพม่า แสดงว่าพุกามเป็นอาณาจักรแรกที่สามารถสืบสาวลงมาได้เป็นบรรพบุรุษของชาวพม่า โวหารที่ 2 เปรียบเทียบเจดีย์ชเวดากองกับเวลา อรุณรุ่งหรือเวลายามเช้าตรู่ ซึ่งเชื่อมโยงให้คิดถึงความหมาย ความหวังและความรุ่งเรือง แสดงว่าอาณาจักรพุกามในสมัยพระเจ้าคัณธาณันมีเจดีย์ชเวดากองเป็นเครื่องหมายแห่งความรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนา และความเจริญรุ่งเรืองของศาสนาก็เป็นส่วนสะท้อนความเจริญรุ่งเรืองของ อาณาจักร

- จากเดือนมกราคมกุหลาบพันปีเริ่มแย้มกลีบบานไปจนถึงเดือนมีนาคม
*ยอดคดอยอินทนนท์กลายเป็นสโมสรที่นัดพบของบรรดานกประจำถิ่นและ
นกอพยพจากแดนไกลทั้งหลาย* (ชุด “แม่น้ำเจ้าพระยา” ตอน “ขุนน้ำ
อินทนนท์”)

ในที่นี้ได้เปรียบเทียบยอดคดอยอินทนนท์กับสโมสรซึ่งเป็นที่พบปะของผู้คนจำนวนมาก แสดงว่าตั้งแต่เดือนมกราคมถึงมีนาคมช่วงที่พันธุ์ไม้ดอกออกให้ผล เช่น “กุหลาบพันปีเริ่มแย้มกลีบบาน” ยอดคดอยอินทนนท์มีความอุดมสมบูรณ์มาก จึงมีนกต่างถิ่นเข้ามาอาศัยร่วมกับนกประจำถิ่น

- อิทธิพลทางศาสนาที่ชาวมอญมอบให้แก่คนไทยนั้นมีมาอย่างยาวนาน
และลึกซึ้ง พุทธศาสนาเถรวาทธรรมวงศ์เผยแผ่มาในดินแดนแถบนี้ตั้งแต่สมัย
สุโขทัย... *พุทธศาสนาจึงเป็นเสมือนสิ่งร้อยรัดให้ชาวไทยรามัญหลอมรวม
เป็นหนึ่งเดียวกับวิถีไทยอย่างแนบแน่น* โดยเฉพาะสิ่งที่แสดงออกในพิธีกรรม
เกี่ยวกับความตาย (ชุด “วิถีไทย” ตอน “ไทยรามัญ”)

โวหารอุปลักษณ์นี้เปรียบเทียบสิ่งที่เป็นรูปธรรมกับนามธรรม คือเปรียบพุทธศาสนาเป็น “สิ่งร้อยรัด” หัวใจชาวไทยเชื้อสายมอญให้แนบแน่นเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับชาวไทยสยาม แสดงความสัมพันธ์ระหว่างสองชนชาติที่นับถือศาสนาเดียวกันและมีรูปแบบของพิธีกรรมทางศาสนาที่ส่งอิทธิพลตกทอดต่อกัน

- นอกจากปลาที่มีมากในท้องน้ำนี่จะเป็นอาหารของนกกาบบัวแล้วมันยังเป็นอาหารยังชีพของชาวบ้านที่อยู่ใกล้เคียง นอกเหนือจากการหาปลาชาวบ้านยังได้เก็บจุดที่ขึ้นอยู่ตามชายน้ำมาสานเสื่อและดัดแปลงเป็นของใช้ภายในบ้าน...
ทะเลน้อยจึงเป็นหัวใจของระบบนิเวศแห่งนี้ (ชุด“ทะเลสาบสงขลา”ตอนที่1)

หัวใจเป็นอวัยวะที่สำคัญที่สุดของร่างกายถ้าขาดหัวใจชีวิตก็จบสิ้น เมื่อนำหัวใจมาเปรียบเทียบกับระบบนิเวศของทะเลน้อย จึงเป็นส่วนที่สร้างจินตนาการให้นึกเห็นภาพของการทำหน้าที่ของทะเลน้อยที่ช่วยรักษาความสมดุลของระบบนิเวศ ทำให้มีนกมาอาศัย ชาวบ้านได้หาปลาและเก็บพืชพันธุ์ไปใช้ประโยชน์ ถ้าทะเลน้อยขาดความอุดมสมบูรณ์ต่อไปสรรพชีวิตในทะเลน้อยก็จะต้องได้รับผลกระทบไปด้วย และก็อาจถึงกาลอวสานเพราะได้ขาด “หัวใจ” ไป

3.4 บุคลาธิษฐาน

บุคลาธิษฐานคือโวหารที่ใช้เปรียบเทียบหรือสมมติสิ่งที่ไม่มีชีวิต ให้แสดงกริยาอาการหรือแสดงความรู้สึกประหนึ่งเป็นบุคคล ทำให้ผู้รับสารเข้าใจบทบาทของธรรมชาติหรือสิ่งที่เป็นนามธรรมชัดเจนและลึก

- เดือนมกราคม**ป่าเปลี่ยนสีแต่งแต้มผืนดอยอินทนนท์** จนส่งสัญญาณให้สรรพชีวิตรับรู้ว่า ฤดูกาลแห่งความแห้งแล้งกลับมาเยือนผืนโลกอีกครั้ง (ชุด แม่ น้ำ เจ้าพระยา” ตอน “ขุนน้ำอินทนนท์”)

ข้อความนี้บ่งบอกว่าการเปลี่ยนแปลงของสีใบไม้บนดอยอินทนนท์ตามฤดูกาลนั้นเปรียบเสมือนผืนป่าได้ระบายสีลงลงไปในที่ต่างๆทั่วผืนดอยอินทนนท์ นับเป็นสัญญาณของความเปลี่ยนแปลงที่หมุนเวียนมาตามฤดูกาล คือ “ฤดูกาลแห่งความแห้งแล้ง” ที่ “กลับมาเยือนผืนโลกอีกครั้ง” แสดงความเป็นปกติของภาวะธรรมชาติที่ดำเนินอยู่อย่างสม่ำเสมอและยิ่งใหญ่

- ปัจจุบันหน่วยศิลปากรที่สี่ เชียงแสนได้ดำเนินการสำรวจพื้นที่เพื่อตรวจสอบความเป็นไปได้ของเมืองที่สาบสูญมานานนับพันปี บางที่ตำนานอาจกลับมามีชีวิตได้อีกครั้งหนึ่ง (ชุด “อาณาจักรล้านนา” ตอน “ตำนานหุบเขาและทุ่งราบ”)

โวหารบุคลาธิษฐานข้างต้นนี้สื่อความให้ตำนานของอาณาจักรล้านนาแสดงอาการคล้ายมนุษย์ ด้วยการ “กลับมามีชีวิต” เพื่อชี้ว่าการทำงานของงานโบราณคดีอาจทำให้ตำนาน กลับมามีชีวิตขึ้นได้อีก นั่นหมายถึงมีความหมายในการรับรู้ของคนยุคปัจจุบัน ในขณะที่ตำนานที่ไม่มีใครกล่าวถึงหรือสูญหายไปก็เหมือนกับว่าตำนานนั้นได้ตายไปแล้ว การเปรียบเทียบเช่นนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อโน้มน้าวให้ตระหนักความสำคัญของงานโบราณคดีและคุณค่าของตำนาน การสร้างเมืองในอาณาจักรล้านนาที่มีเรื่องราวหลากหลายให้ค้นหา และโน้มน้าวให้รู้สึกยินดีกับการ “กลับมามีชีวิตได้อีกครั้งหนึ่ง” หลังจากทีตำนานได้ “สาบสูญมานานนับพันปี”

- เป็นเพราะทะเลคือแหล่งอาหารไม่ว่าในยุคสมัยใด ทะเลก็ยังเอื้อเพื่อและแบ่งปันให้พวกเขาดำเนินวิถีชีวิตเช่นนี้ได้เสมอมา (ชุด “ชาวเล” ตอน “อุรักลาไว้ย คนของทะเล”)

“ทะเลก็ยังเอื้อเพื่อและแบ่งปันให้พวกเขาดำเนินวิถีชีวิตได้เช่นนี้เสมอมา” เป็นโวหารบุคลาธิษฐาน กริยา “เอื้อเพื่อ และ “แบ่งปัน” สื่อความหมายถึงความมีน้ำใจอันยิ่งใหญ่ของ ท้องทะเล ที่ทำให้วิถีชีวิตมนุษย์ดำเนินไปได้อย่างเป็นปกติสุข โดยเฉพาะชาวอุรักลาไว้ยซึ่งมี วิถีชีวิตผูกพันอยู่กับท้องทะเล

- ช่วงเวลาที่ภาพยนตร์ 16 มิลลิเมตรยังมีชีวิตโลดแล่นรับใช้ผู้สร้างภาพยนตร์ไทยอยู่นั้น มีจุดพลิกผันอันเป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญในประวัติศาสตร์ภาพยนตร์ไทยเกิดขึ้น (ชุด “หนังไทย” ตอน “ภาพสะท้อนสังคม”)

“ช่วงเวลาที่ภาพยนตร์ 16 มิลลิเมตรยังมีชีวิตโลดแล่นรับใช้ผู้สร้างภาพยนตร์ไทยอยู่นั้น” เป็นโวหารบุคลาธิษฐานแสดงให้ภาพยนตร์ทำกริยาอย่างบุคคลคือ “โลดแล่น” และ “รับใช้” เพื่อชี้ว่าสมัยหนึ่งภาพยนตร์ 16 มิลลิเมตรได้ทำหน้าที่เต็มที่ “โลดแล่น” ให้ความรู้สึกว่าเคลื่อนไหวอย่างมีชีวิตชีวาไม่มีอะไรติดขัด ในขณะที่ “รับใช้” ในข้อความ “รับใช้ผู้สร้างภาพยนตร์” ก็แสดงว่าเต็ม

ใจสนองความต้องการ ผู้สร้างภาพยนตร์จึงสามารถใช้ประโยชน์จากภาพยนตร์ขนาด 16 มิลลิเมตร ได้ดังความประสงค์

- แม้ในกาลต่อมาพื้นโลกจะมีการเปลี่ยนแปลง และทะเลก็หนุนเข้ามาท่วม แผ่นดินส่วนของอ่าวไทยแล้ว **ปิโตรเลียมก็ยังคงนอนสงบนิ่งอยู่ที่พื้นท้อง-ทะเล นี้เอง** (ชุด “ทะเลไทย” ตอน “ปิโตรเลียมกลางทะเล”)

เมื่อกล่าวว่ปิโตรเลียม “ยังคงนอนนิ่งสงบ” ก็แสดงให้เห็นว่าไม่ว่าภายหลังการเปลี่ยนแปลงใดทางธรรมชาติปิโตรเลียมก็ยังคงอยู่เป็นทรัพยากรล้ำในทะเลอ่าวไทย อาการนอนนิ่งสงบนี้ ชี้ว่ายังไม่ได้ถูกรบกวนให้เคลื่อนไหว ยังไม่มีผู้นำขึ้นมาใช้ การใช้โหวทการบูรณาการเช่นนี้ทำให้ ข้อความธรรมดามีสีสัน ชวนให้ผู้ชมเกิดจินตนาการคล้อยตามและตระหนักในการดำรงอยู่ของ ปิโตรเลียมมากยิ่งขึ้น

ความสัมพันธ์ของจินตลากับเนื้อหาและคุณภาพทางการสื่อสารของบทสารคดีโลกสลัปส์

กล่าวได้ว่าว่จินตลากับเนื้อหาและคุณภาพทางการสื่อสารของบทสารคดีได้วิเคราะห์ไปแล้วนี้แสดงความพยายามในการใช้ องค์ประกอบของภาษาเพื่อสร้างคุณภาพของการสื่อสาร ได้อย่างประณีต เป็นผลให้บทสารคดีมี คุณค่าในทางวรรณศิลป์ควบคู่กับการปลูกความสำนึกทางคุณค่าและกระตุ้นเตือนให้สังเกตเห็น ปัญหาและแนวทางแก้ไขได้เป็นอย่างดี

การใช้องค์ประกอบของภาษาในบทสารคดีนี้สามารถวิเคราะห์เชื่อมโยงกับเนื้อหาได้ ดังนี้

1. คำกับระดับภาษาและการโน้มน้าวใจ

เห็นได้ว่า คำมูล คำซ้อน และคำสมาสและคำประสมในบทสารคดี โลกสลัปส์ เป็นสิ่งที่ เลือกรวมมาอย่างคำนึงถึงความกระชับของภาษาและความชัดเจนหนักแน่นของเนื้อหา ที่สำคัญ ยิ่งกว่านี้ก็คือคำในบทสารคดีสามารถสร้างสีสันของกลิ่นอายที่มีลักษณะเฉพาะ โดยเฉพาะ อย่างยิ่งคำภาษาถิ่นเช่น “แม่ฮ้อย” ให้ความรู้สึกใกล้ชิดเป็นกันเอง คำในบทสารคดีนี้ยังสร้างพลังใน การสื่อความหมาย เร้าจินตนาการ และสื่ออารมณ์ความรู้สึก เช่น “กระแสดคลื่นลมที่โหมแรง” และ “ภูสูงเสียดฟ้า คารคายอยู่บนผืนแผ่นดินล้านนาเชียงใหม่”

คำสอนนับเป็นองค์ประกอบในระดับคำที่โดดเด่นที่สุด คำสอนที่มีเสียงสัมผัสคล้องจองมีส่วนทำให้ข้อความฟังสละสลวย อ่านออกเสียงได้อย่างไพเราะเหมาะสมกับบทบรรยายทางโทรทัศน์ นอกจากนี้คำสอนเน้นความหมายที่ปรากฏในบทสารคดีส่วนใหญ่มีส่วนโน้มน้าวให้เกิดความซาบซึ้งในคุณค่าของธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่กลมกลืนกับธรรมชาติของกลุ่มชน อันเป็นส่วนกระตุ้นให้มีจิตสำนึกหวงแหนสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและศิลปวัฒนธรรมที่ดั้งเดิม ส่วนคำสอนที่ตรงกับที่ปรากฏใช้ทั่วไปก็ทำให้ผู้ฟังรู้สึกคุ้นเคยเหมือนได้ยินการสนทนาในชีวิตประจำวัน

ส่วนคำสมาสและคำประสมเป็นคำที่ปรากฏชัดเจนในบริบทเป็นภาษาแบบแผน มักเป็นคำที่มีความหมายพิเศษเช่นในเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ เช่น “กษัตริย์ อลองพญาของพม่า ได้ **กริธาทัพมายึดกรุงหงสาวดี**ได้อย่างเด็ดขาด” หรือการให้น้ำหนักแก่สิ่งสามัญให้มีความหมายพิเศษเช่น “เดือนมกราคมป่าเปลี่ยนสีแต่งแต้มผืนคอยอินทนนท์จนดูแปลกตาส่งสัญญาณให้ **สรรพชีวิต**รับรู้ว่ ฤดูกาลแห่งความแห้งแล้งกลับมาเยือนผืนโลกอีกครั้งหนึ่ง”

2. รูปประโยคกับการแสดงเหตุผลและการโน้มน้าวใจ

ประโยคในบทสารคดี โลกกลับสี ส่วนใหญ่เป็นประโยคที่มีความยาวมาก มักปรากฏในรูปประโยคความรวมและประโยคความซ้อน แม้เป็นประโยคความรวมก็มักเป็นประโยคความรวมแบบซับซ้อน ลักษณะรูปประโยคดังกล่าวอาจวิเคราะห์ได้ว่าเกิดขึ้นด้วยความมุ่งหมายที่จะให้เหตุผลของเหตุการณ์ ปรากฏการณ์ซึ่งเป็นปัญหา แนวทางแก้ไขปัญหา ตลอดจนที่มาของคุณค่าหรือผลกระทบของกิจกรรมตลอดจนพฤติกรรมในวิถีชีวิตที่หยิบยกมาแสดงอย่างหนักแน่น

ในบทสารคดีที่มุ่งเน้นการให้เหตุผลเชิงความรู้และความคิด ประโยคความรวมซับซ้อนที่เชื่อมความแบบขัดแย้งกันช่วยเน้นเนื้อหาให้โดดเด่น สะดุดใจ เพราะได้นำเสนอเนื้อหาที่ขัดกันอย่างเห็นได้ชัด โดยชี้แนะโดยตรงหรือแฝงข้อชี้แนะคำตอบของข้อขัดแย้งไว้ในประโยคเช่น การเสนอความคิดให้หันกลับมามองคุณค่าของภาพยนตร์ที่เน้นความบันเทิงว่า “ในขณะที่เรา ยกย่องและให้เกียรติแก่ภาพยนตร์ประเภทหนึ่ง **แต่เรากลับละเลยและมองว่าภาพยนตร์อีกประเภทเป็น “น้ำเน่า”** ด้วยอาจหลงลืมพิจารณาถึงคุณค่าในฐานะที่เป็นมหรสพสื่อบันเทิง ตอบสนองความต้องการของคนส่วนใหญ่ของประเทศ”

เมื่อพิจารณาประโยคในแง่ความมุ่งหมายในการสื่อสาร ประโยคบอกเล่าที่มีเนื้อความบางส่วนแสดงการปฏิเสธและประโยคปฏิเสธทำให้เนื้อความมีน้ำหนักและดึงดูดความสนใจ เนื้อหาธรรมดาดจึงมีสีสันกว่าการกล่าวบอกเล่าธรรมดาแบบเรียบๆ เช่นการย้ำความยึดมั่นศรัทธาในพุทธศาสนาอย่างเหนียวแน่นของชาวทิเบตว่า “ภายในบ้านของชาวทิเบตมีสิ่งที่จะขาดเสียไม่ได้

คือหิ้งบูชาที่มีถ้วยทองเหลืองสำหรับถวายน้ำพระและมუნั่งวิปัสณา **บอกให้รู้ว่าไม่มีอิทธิพลใดสามารถลบล้างความศรัทธาในพุทธศาสนาของพวกเขาได้”**

ส่วนประโยคบอกเล่าที่เนื้อความบางส่วนแสดงคำถามและประโยคคำถาม เป็นส่วนกระตุ้นให้เกิดการขบคิดถึงที่มาของปัญหาหรือข้อโต้แย้ง กระตุ้นให้เกิดการสนใจใคร่รู้ในการค้นหาข้อเท็จจริง และตระหนักในสภาพปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อสังคมอย่างรุนแรง เช่น การชี้ชวนให้หัวหน้าวัดกนในปัญหาท้องทะเลไทยที่ถูกทำลายด้วยน้ำมือของมนุษย์ พร้อมกับกระตุ้นให้เกิดการอนุรักษ์ว่า **“ถึงเวลาหรือยังที่เราจะหันมาให้ความสำคัญต่อปัญหาของทะเลไทย** และวางแผนการใช้ประโยชน์ของท้องทะเลอย่างถูกต้อง ก่อนที่เราจะไม่เหลือท้องทะเลที่เคยอุดมสมบูรณ์และสวยงามไว้เป็นมรดกแก่ลูกหลานต่อไป”

ในบทพรรณานาบทสารคดีได้เล็งการผูกประโยคยาวด้วยการซ้ำคำในประโยค ต่อเนื่องโดยไม่ต้องมีคำเชื่อมประโยค การซ้ำคำเพื่อแสดงความสัมพันธ์ระหว่างประโยค นับว่ามีส่วนโน้มน้าวให้เกิดความซาบซึ้งในคุณค่าของวัฒนธรรมและวิถีชีวิต อีกทั้งประจักษ์ในความจริงของธรรมชาติและชีวิต เช่น การโน้มน้าวให้ซาบซึ้งในความผูกพันของชาวน้ำที่มีต่อท้องน้ำว่า **“ชาวเว้เรียกพวกเขาว่า “หว่าน” หรือชาวน้ำ เพราะพวกเขาใช้เรือแทนบ้านใช้ฝืนน้ำเสมือนเรือตาย กิจวัตรประจำวันก็ล้วนเกิดขึ้นในเรือถ้าไม่ใหญ่นี้”**

3. โวหารกับเนื้อหาทางอารมณ์

โวหารในบทสารคดี โลกสลัปลี เป็นส่วนสำคัญทำในการสร้างจินตภาพ กระตุ้นให้ผู้รับสารได้ร่วมคิดร่วมรู้สึกไปกับสรรพชีวิตและมวลมนุษยชาติ ทำให้เกิดความรู้สึกซาบซึ้งในคุณค่าของธรรมชาติ วัฒนธรรม และแง่มุมของวิถีชีวิต รวมทั้งความสลดหดหู่ต่อปัญหาของสังคมที่ยากจะเยียวยา

โวหารประเภทภายิตและคติพจน์ช่วยโน้มน้าวให้เกิดความเข้าใจในวิถีชีวิตที่มีเอกลักษณ์ของแต่ละเชื้อชาติ เช่น **“ผู้ใดอยู่เหนือสูง กินข้าวเหนียว เคี้ยวป่าแตก เป่าแคน ก็แมนแล้วว่าเป็นลาว”**

สังเกตได้ว่าโวหารดังกล่าวเป็นวาทะของชนชาติซึ่งมีกลิ่นอายของความภาคภูมิใจในเอกลักษณ์ การใช้คำภาษาถิ่นไทซึ่งใกล้เคียงกับภาษาไทยช่วยทำให้รู้สึกใกล้ชิดและมองชนกลุ่มนี้ด้วยสายตาใหม่ คือความเป็นพี่น้องมากกว่าดูถูกว่าต่ำต้อย

นอกจากนี้การยกภายิตจากภาษาที่ไม่ใช่ตระกูลไทก็จำเป็นต้องแปล สังเกตได้ว่าแปลอย่างกระชับและรักษาความ ภายิตเหล่านี้ได้ให้ความสำคัญทางประวัติศาสตร์และสร้าง ความเข้าใจต่อปัญหา เช่น เมื่อกล่าวถึงชีวิตชาวน้ำในเวียตนาม ก็ได้แสดงความต่ำต้อยของชาวน้ำไว้ด้วย

ภายิตของชาวเว้าว่า”*ผู้ใดยามมีชีวิตไม่มีบ้านอยู่ ยามสิ้นลมไม่มีดินจะฝัง ผู้นั้นก็นับว่าเป็นคนอัปโชค เป็นที่สุด*”

ส่วนโวหารประเภทโวหารภาพพจน์อันประกอบไปด้วย อุปมาโวหาร โวหารอุป
 ลักษณ์ และบุคลาธิษฐาน ช่วยกระตุ้นให้เกิดจินตนาการนึกเห็นเป็นภาพได้อย่างชัดเจน ถือเป็น
 ส่วนเปรียบเทียบสิ่งที่ปรากฏเป็นรูปธรรมแทนความหมายที่เป็นนามธรรมได้อย่างลึกซึ้ง เช่น
 การเปรียบเทียบพองน้ำกับผืนป่าเพื่อแสดงการทำหน้าที่ดูดซับน้ำว่า *“เป็นเวลานานนับล้านปีที่ป่า
 ผืนนี้สั่งสมความอุดมสมบูรณ์เสมือนฟองน้ำธรรมชาติซับน้ำไว้”* เพื่อให้เกิดลำธารน้อยใหญ่หลาย
 ร้อยสายซึ่งล้นไหลไปสร้างความบริบูรณ์แก่แม่น้ำปิง” และ การเปรียบเทียบยอดดอยอินทนนท์กับ
 สโอมสรในฐานะที่เป็นแหล่งพบปะสังสรรค์เช่นกันว่า *“จากเดือนมกราคมกุมภาพันธ์เริ่มแย้มกลีบ
 บานไปจนถึงเดือนมีนาคมยอดดอยอินทนนท์กลายเป็นสโอมสรที่นัดพบของบรรดานกประจำถิ่น
 และนกอพยพจากแดนไกลทั้งหลาย”*

4. วจนลีลากับโอกาสในการสื่อสารและโครงสร้างของบทสารคดี

เมื่อพิจารณาการปรากฏขององค์ประกอบภาษาทั้งระดับคำ ประโยค และ โวหาร
 พบว่า การใช้องค์ประกอบที่วิเคราะห์ไว้ข้างต้น ปรากฏกระจายอยู่ทั่วไปทั้งในส่วนที่เป็นความนำ
 ส่วนเนื้อเรื่อง และข้อสรุป แต่องค์ประกอบภาษาที่เป็นส่วนสำคัญในบทนำและบทสรุปได้แก่
 ประโยค คือ ประโยคความรวมแบบซับซ้อนที่เชื่อมความแบบขัดแย้งกัน ประโยคบอกเล่าที่มี
 เนื้อความบางส่วนแสดงคำถาม และประโยคคำถาม ทั้งนี้สามารถวิเคราะห์ได้ว่าประโยคเหล่านี้ช่วย
 กระตุ้นให้เกิดการขบคิด โน้มน้าวให้ติดตามค้นหาคำตอบ ในกรณีที่แสดงข้อโต้แย้งก็ทำให้เกิดข้อ
 สงสัยใคร่รู้ว่าข้อโต้แย้งใดมีน้ำหนักมากกว่า แม้ว่าในบทสารคดีบางชุดเมื่อมาถึงส่วนลงท้ายหรือ
 ข้อสรุปจะไม่ได้ให้คำตอบตายตัวก็ยังอาศัยประโยคคำถามทิ้งท้ายให้ขบคิดกันต่อไป

ในแง่โอกาสของการสื่อสาร บทสารคดีที่ศึกษาเป็นข้อความที่ออกอากาศทาง สื่อ
 โทรทัศน์ซึ่งต้องการความกระชับและความไพเราะยามอ่านออกเสียง บทสารคดีใช้คำซ้อนสร้าง
 ความสละสลวยและการโน้มน้าวใจ ในขณะเดียวกันก็รู้จักหยิบยกประโยคไม่เริ่มแบบพิเศษมาใช้
 ได้กับภาพที่ปรากฏบนจอ นับว่าผู้สร้างสรรค์บทสารคดี โลกศิลป์ รู้จักประกอบวัสดุคือภาษาให้
 สอดคล้องกับบริบทของสื่อโทรทัศน์ได้อย่างชัดเจน